

Looduskaitse arengukava aastani 2020

Koostaja: Keskkonnaministeerium

Tallinn 2012

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Looduskaitse arengukavaga seotud põhimõisted.....	4
1. Loodusharidus ja -teavitus.....	7
1.1. Loodusharidus.....	8
1.2. Loodusteavitus.....	9
1.3. Looduskaitseteadus.....	10
1.4. Loodusturism.....	11
2. Looduskaitse korraldamine liikide ja elupaikade soodsa seisundi ning maastike mitmekesisuse tagamiseks.....	13
2.1. Liikide soodsa seisundi tagamine.....	14
2.2. Elupaikade soodsa seisundi tagamine.....	18
2.3. Maastike kaitse.....	23
2.4. Kaitstavate loodusobjektide kaitsekorraldus ja Natura 2000.....	25
2.5. Loodusandmete kogumine, säilitamine ja kättesaadavuse tagamine.....	27
2.6. Rahvusvaheline koostöö elurikkuse kaitseks.....	29
2.7. Looduskaitsepiirangute kompenseerimine ja looduskaitsetööde toetamine.....	30
3. Loodusvarade kasutamine ja muu keskkonda mõjutav inimtegevus.....	33
3.1. Looduse hüvede (ökosüsteemi teenuste) väärtuse arvestamine keskkonnakasutuses...34	
3.2. Taastumatud loodusvarad.....	35
3.3. Taastuvad loodusvarad.....	36
3.4. Transpordi mõju.....	38
3.5. Kliimamuutuse mõju.....	40
3.6. Bioloogiline ohutus ja GMO-d.....	40
3.7. Taastuenergia.....	41
4. Arengukava maksumuse prognoos.....	43
5. Juhtimisstruktuuri kirjeldus.....	44
Lisa 1: Arengukava seosed teiste strateegiliste dokumentidega.....	46
Lisa 2. Kaasatud ministriumid ja asjaomased asutused.....	48

Sissejuhatus

Eesti loodus on väga mitmekesine – siin on nii okas- kui ka laialehised metsad, pankrannik ja lited, liiva- ja kivirannad. Säilinud on mujal Euroopas peaaegu kadunud rabad ja põlismetsad, loopealsed ja puisniidud. Eesti rannikumeri arvukate väikesaarte, lahtede ja rannaniitudega on paljudele rändlindudele kõige tähtsam peatuspaik pesitsus- ja talvitusalade vahel. Siit rändab igal kevadel ja sügisel läbi mitu miljonit lindu.

Umbes pool Eesti maismaast on kaetud metsaga, mis teeb Eestist ühe metsasema riigi kogu Euroopas. Erinevad sood (madalsood, siirdesood, rabad), mis intensiivse põllumajandusega tihedalt asustatud Euroopas on praktiliselt hävitatud, moodustavad Eesti pindalast ligi kümnendiku. Eesti metsad ja sood on säilinud niivõrd looduslikena, et neis on elupaiga leidnud sajad ilvesed, karud ja hundid. Kuid siiski on probleemiks nende pindala vähenemine, tükeldumine ja liigilise koosseisu vaesustumine.

Mitmesuguste elupaikade rohkus loob eeldused suureks liigirikkuseks. Kokku on Eestis teada 26 600 liiki, kuid uurituse taseme suurenedes võib see arv küündida 45 000-ni. Eesti geograafilise asendi tõttu elavad paljud liigid siin oma levilapiiril – näiteks kolmandik soontaimedest. Kõige suurem oht liikidele on neile sobivate elupaikade pindala vähenemine, elutingimuste halvenemine ja killustumine, sh levikuteede kadumine. Ka muutunud maakasutus (näiteks niitude võsastumine) vähendab elupaikade sobivust paljudele liikidele.

Eriti liigirikkad on poollooduslikud elupaigad ehk pärandkooslused (puisniidud, loopealsed, ranna- ja luhaniidud jt). Nii on näiteks Lääne-Eestis Laelatu puisniidu ühel ruutmeetril loendatud 76 taimeliiki. Rannaniite ja puisniite on Eestis rohkem säilinud kui üheski teises Euroopa riigis, kuid selliste loodusväärtuste säilimiseks on vaja inimese kaasabi. Ilma niitmise või karjatamiseta need elupaigad võsastuvad ning nende liigirikkus kaob.

Siinse taimestiku ja loomastiku mitmekesisusel on seega lisaks kohalikule veel ka regionaalne ja globaalne mõõde ning tähtsus.

Eesti looduskaitse ajalugu on rohkem kui 100 aastat vana, selle alguseks loetakse 1910. aastal lindude kaitseks moodustatud Vaika saarte kaitseala moodustamist. Tänapäevane looduskaitse keskendub lisaks traditsioonilisele liigikaitsele eelkõige elupaikade terviklikkuse säilitamisele ja inimeste loodusteadlikkuse edendamisele. Looduskaitse eesmärk on looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamine kõigil selle avaldumise tasanditel.

Mida rohkem on toimivaid ja elurikkaid ökosüsteeme, seda paremini oleme me varustatud toidu, loodusvarade, puhta vee ja õhuga ning suudame taluda keskkonna saastatust ja kohanduda kliimamuutusega. Elurikkuse hävimisega kaob looduse suutlikkus pakkuda meile erinevaid eluks vajalikke hüvesid, mistõttu on oluline loodusvarasid säästlikult kasutada. Looduskaitse piiranguid peetakse tihtipeale majanduse arengu takistajateks, arvestamata seejuures, et enamjaolt on loodusrikkused just selle arengu aluseks. Elurikkuse säilitamiseks ja õigete kasutusotsuste vastu võtmiseks on tarvilik loodusrikkuste ja hüvede hetkeseisu fikseerimine. Hetkel ei ole Eestis looduse hüvede võrreldavaid väärtusi hinnatud.

Looduse hoidmiseks tuleb teadvustada ja mõista seal toimivaid seoseid - ei ole võimalik tulemuslikult kaitsta seda, mis jääb kaugeks ja mida ei tunne. Kõige paremini on loodus kaitstud ja hoitud siis, kui inimesed oskavad ja tahavad ise loodust ehk oma igapäevast elukeskkonda selle kogu mitmekesisuses alal hoida. Loodusarmastuse kujunemine saab alguse eelkõige lapsepõlves kogetust. Täna ei oska kõik inimesed Eesti loodust väärtustada ja hoida. Loodushariduse kvaliteet on ebapiisav ning hariduse eri tasanditel ebahütlane.

Looduse kaitsmine ja hoidmine on midagi, mida saab teha igäüks, nagu ka igäüks meist oma käitumise ja suhtumise läbi mõjutab looduskeskkonda. Seetõttu peab looduskaitse lõimuma kõikidesse valdkondadesse. Kord juba rikutud looduse taastamine on kordades kallim kui algse säilitamine. Seepärast peavad loodushoiu põhimõtted kehtima kõikjal, nii kaitstavatel aladel kui ka väljaspool.

Looduskaitse arengukava (edaspidi LAK) on strateegiline lähtedokument looduse kaitse ja kasutamise seotud valdkondade arendamiseks kuni aastani 2020. Arengukava strateegilised eesmärgid on:

- Inimesed tunnevad, väärtustavad ning hoiavad loodust ja oskavad oma teadmisi igapäevaelus rakendada.

- Liikide ja elupaikade soodne seisund ja maastike mitmekesisus on tagatud ning elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna.

- Loodusvarade pikaajaline püsimine on tagatud ning nende kasutamisel arvestatakse ökosüsteemse lähenemise põhimõtteid.

Arengukava on kooskõlas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni globaalse elurikkuse strateegiaga ja sellest tuleneva Euroopa Liidu (edaspidi EL) elurikkuse strateegiaga ning selle kümne aasta eesmärgiga: peatada 2020. aastaks EL-is elurikkuse vähenemine ja looduse poolt pakutavate hüvede kahjustumine ning ökosüsteemid võimaluste piires taastada, samaaegselt suurendades panust maailma elurikkuse kaitseks. LAK on kooskõlas ka Eesti säästva arengu riikliku strateegiaga Säästev Eesti 21¹ ja Eesti keskkonnastrateegiaga aastani 2030² ning panustab nende looduskaitsealaste eesmärkide saavutamisse.

Valitsusliidu programm³ on sätestanud eesmärgina inimestes vastutustundliku suhtumise kujundamise loodusesse ning rahva püsimist toetava puhta ja looduslikult mitmekesise elukeskkonna säilimise põlvest põlve; erilist rõhku tuleb panna inimeste loodussäästliku mõtteviisi kujundamisele ning maa- ja loodusvarade heaperemehelikule kasutamisele. LAK-i eesmärgid ühtivad eeltoodud programmi põhimõtetega.

Arengukava eesmärkide saavutamiseks suurendatakse inimeste loodusteadlikkust, korraldatakse looduse kaitset tulemuslikult, tagatakse loodusinfo kättesaadavus ja kaasajastamine ning kehtestatakse loodusvarade pikaajaliseks püsimiseks vajalikud tingimused.

Eesmärkide elluviimiseks näeb arengukava ette meetmed ja tegevused, mis annavad sisendi rahaliste vahendite planeerimiseks ja on aluseks rakendusplaani koostamiseks.

Looduskaitse arengukavaga seotud põhimõisted

Biosfääri ala - ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuriorganisatsiooni (UNESCO) tunnustatud rahvusvahelise tähtsusega ala looduslike protsesside ja maastike säilitamiseks ning bioloogilise mitmekesisuse tagamiseks.

Elupaiga soodne seisund - elupaiga seisund loetakse soodsaks, kui selle looduslik levila ja alad, mida see oma levila piires hõlmab, on muutumatu suurusega või laienemas, selle pikaajaliseks püsimiseks vajalik eriomane struktuur ja funktsioonid toimivad ning tõenäoliselt

¹ http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=90658/SE21_est_web.pdf

² http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1158177/KS_loplil_riigikokku_pdf.pdf

³ <http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/uudised/taustamaterjalid/Valitsusliit%20I.pdf>

toimivad ka prognoosimisulatusse jäävas tulevikus ja elupaigale tüüpiliste liikide seisund on soodne.

Elupaigatüüp - Euroopa Ühenduse tähtsusega loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaik, mis on oma loodusliku levila piires hävimisohus või millel on väike looduslik levila.

Elupaik - ümbrusest looduslike tingimuste poolest erinev ala, mis sobib eluks teatud looma-, taime- või seeneliikidele.

Elurikkus ehk bioloogiline mitmekesisus - elusorganismide mitmekesisus nii maismaa kui veeökosüsteemides, sisaldades ka liigisest, liikidevahelist ja ökosüsteemidevahelist mitmekesisust; liikide ja nende elupaikade mitmekesisus.

Ex situ liigikaitse - liigikaitse meetmed, mida rakendatakse väljaspool liigile omast looduslikku elukeskkonda.

Kalavarude maksimaalne jätkusuutlik saagikus – suurim saak, mida võib kalavarust määramata aja jooksul välja püüda, seadmata seejuures ohtu varude looduslikku taastootmisvõimet.

Kooslus - eri liikide asurkondade kogum ühe elupaiga/kasvukoha piires.

Liigi soodne seisund - liigi seisund loetakse soodsaks, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik.

Looduse hüved ehk ökosüsteemi teenused - inimese jaoks vajalikud ökosüsteemide omadused, mis jagunevad: 1) varustavad teenused, mida inimene saab ökosüsteemilt nt toidu, vee, puidu jm materjalide näol; 2) reguleerivad teenused, mis mõjutavad kliimat, vee-, õhu- ja mullakvaliteeti, veevarusid, üleujutusi jm; 3) elu toetavad teenused, nagu aineringe, mullateke, fotosüntees, putuktolmeldamine, elupaigad; ning 4) kultuurilised teenused, millega loodus pakub inimestele esteetilist ja vaimset naudingut, on lõõgastumise kohaks ja uute teaduslike teadmiste allikaks.

Loodusharidus - teadmiste, oskuste, hoiakute ning väärtushinnangute süsteem inimese ja looduse vaheliste suhete teadvustamiseks. Loodushariduse alus on säästva arengu ideest tulenev tasakaalustatud looduslik, majanduslik, kultuuriline ja sotsiaalne areng.

Loodusvarad - inimkonna olemasoluks ning majanduse ja kultuuri edendamiseks tarvilikud keskkonnakomponendid: maavarad, muld, tuule- ja päikeseenergia, õhk, vesi, organismid ning nende kooslused jm, ka ökoloogilised olud – kliima.

Maastik - keskkonna osa, nagu seda tajuvad inimesed ja mille olemuse määravad loodustegurite ja inimtegevuse mõjud ning koosmõjud.

Natura 2000 võrgustik - kaitstavate alade võrgustik Euroopa Liidus, mille eesmärk on säilitada ning ka taastada väärtuslikke ja ohustatud elupaigatüüpe, ühtlasi kaitsta ohustatud liike ning nende elupaiku. Natura 2000 võrgustik koosneb linnudirektiivi⁴ artikli 4 lõike 1 ja 2 alusel valitud linnualadest ning loodusdirektiivi artikli 3 lõike 1 ja artikli 4 alusel valitud loodusaladest.

Poollooduslik kooslus ehk pärandkooslus – pikaajalise inimtegevuse (niitmise, karjatamise) mõjul kujunenud loodusliku elustikuga ala. Poollooduslikud kooslused on puisniidud, loopealsed, soostunud niidud, soo-, ranna-, lammi- ja aruniidud ning puiskarjamaad.

⁴ Euroopa Nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta ning Euroopa Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku- ja taimestiku kaitse kohta.

Rohetaristu ehk roheline infrastruktuur – looduslikke alasid ühendav strateegiliselt planeeritud, ökoloogiliselt toimiv võrgustik, mis hõlmab mh kaitsealasid, põllumajandusmaid, märgalasid, jõekoridore, metsi, parke jt haljasalasid ning merealasid, mis reguleerivad vee, õhu ja ökosüsteemi kvaliteeti ning aitavad puhverdada kliimamuutuse mõju.

Soo – püsivalt kõrge veetasemega turbaala, kus jätkuvalt tekib turvas ja toimub süsihappegaasi sidumine. **Jääksoo** – turba kaevandamisega haaratud ala, millel on kaevandamine lõppenud.

Võõrliik - liik, alamliik või madalam takson, mis on uude elupaika sattunud inimese otsesel või kaudsel kaasabil ning mis ei oleks sinna ilma inimeseta jõudnud. Traditsiooniliselt loetakse võõrliikideks alates teatud ajast levinud liike (taimede puhul loetakse piiriks 18. sajandi keskpaika, teiste liikide puhul 19. sajandi lõppu).

Ökoloogiline koridor – ühendustee elupaigalaikude vahel, mis hõlbustab looma- ja taimeliikide isendite liikumist toitumis-, paljunemis- ja puhkealade vahel ning võimaldab liikidel levida.

Ökosüsteem - isereguleeruv ja arenev tervik, mille moodustavad toitumissuhete kaudu üksteisega seotud organismid koos neid ümbritseva keskkonnaga.

Ökosüsteemne lähenemine – olemasolevate loodusvarade terviklik, optimaalne ja teaduspõhine kasutamine, loodusväärtusi märkimisväärselt kahjustamata, tagades ökosüsteemi erinevate osade toimimise nende väljakujunenud sõltuvussuhteid arvestades ning neid võimalikult vähe kahjustades.

1. Loodusharidus ja -teavitus

Looduse hoidmiseks tuleb teadvustada ja mõista seal toimivaid seoseid. Tulemuslikult on võimalik kaitsta vaid seda, mida tunneme ja teame ning väärtustame. **LAK-i üheks põhieesmärgiks on, et inimesed tunnevad, väärtustavad ning hoiavad loodust ja oskavad oma teadmisi igapäevaelus rakendada.** Loodushariduse ja -teadlikkuse vallas tehtava töö sisuks on muuta Eesti inimeste väärtushinnangud loodushoidlikumaks, et ühiskond mõistaks, toetaks ja järgiks looduskaitse põhimõtteid. Olulisel kohal on väärtuskasvatus ja terviklike teadmiste jagamine ümbritseva looduskeskkonna kohta. Loodushariduse andmine läbi positiivse emotsionaalse õppe algab juba lapseas.

Loodusteabe vahendamise põhieesmärk on inimestele üldiste teadmiste, huvitavate faktide ja seoste, aga ka juhiste andmine looduses kohaseks käitumiseks. Samuti on oluline looduse terviklikkuse põhimõtte ja looduse poolt pakutavate hüvede tutvustamine, et inimesed mõistaksid maailmas toimuvate protsesside ühtsust ning Eesti looduse ja inimese osa selles.

Praktilise looduskaitse korraldamise alus on looduskaitseteadus. Kuna probleemid looduses tulenevad suuresti ühiskonnas toimuvast, siis peituvad ka pikemaajalised lahendused ennekõike inimühiskonnas. Seetõttu tuleb käsitleda ka looduskaitseteadust multidistsiplinaarsena, mis lisaks bioloogiateadustele haarab endasse ka palju erinevaid, inimest käsitlevaid teadussuundi, näiteks sotsioloogiat, psühholoogiat, majandusteadust, antropoloogiat, ajalugu jne. Ainult paljude erinevate teaduste meetodite lõimitud rakendamine võimaldab planeerida ja tagada loodusväärtuste pikaajalise säilimise.

Aastaks 2020 on inimesed oluliselt teadlikumad looduse mitmekesisuse väärtustest ning sellest, mida nad elurikkuse kaitseks saavad ette võtta. Arengukavaga planeeritud perioodi lõpuks on loodushariduses ja -teavituses saavutatud alltoodud tabelis sätestatud tulemused.

Eesmärk 1. Inimesed tunnevad, väärtustavad ning hoiavad loodust ja oskavad oma teadmisi igapäevaelus rakendada.		
Indikaator	Baastase 2011. aastal	Saavutustase 2020. aastaks
Eesti elanike osakaal, kes hindab oma igapäevast käitumist keskkonnateadlikuks ⁵	22%	35%
Koolide ja lasteaedade poolt kasutatavate loodusõppeprogrammide arv	270	340
Keskkonnaharidusprogrammi läbinud inimeste arv	133 000	2014 saavutustase: 145 000 2020 saavutustase: 175 000
Looduskaitse teadusuuringute programmi rakendunud valdkondade arv	0	6
Loodusradade külastajate arv	1,55 miljonit	1,75 miljonit

⁵ Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkuse hindamiseks korraldatakse perioodiliselt uuringuid (vt <http://www.envir.ee/378516>).

1.1. Loodusharidus

Loodushoidlik suhtumine saab alguse lapsepõlves omaks võetud sisemistest väärtushoiakutest ja hinnangutest. Täna ei oska kõik inimesed Eesti loodust väärtustada ja hoida. Loodushariduse kvaliteet on ebapiisav ning hariduse eri tasanditel ebahühtlane. Võimalused omandatud teadmisi praktikas (looduses) kinnistada on alarakendatud. Loodusteadliku käitumise väljakujunemisel on olulisel kohal lastele antav looduskeskne väärtuskasvatus. Teadmise kõrval on sisemiste väärtushinnangute kujunemisel samaväärne roll lapsepõlve positiivsetel emotsioonidel, eeskujudel ning ümbritseva ühiskonna suhtumisel. Eriti oluline on positiivne emotsionaalne õpe ning õppevõimaluste mitmekesisus, samuti loodussäästliku eluviisi edendamine.

Riiklikku keskkonnaharidust, mille üheks osaks on loodusharidus, kujundatakse riikliku õppekavaga. Lisaks loodusteaduslikele õppeainetele on selles dokumendis käsitletud ka keskkonna ja säästva arenguga seotud teemad. Riikliku õppekava põhjal koostab iga kool ja lasteaed oma õppekava, kus on kavandatud konkreetsed tegevused. Riik toetab koolide keskkonnapäevade ja -nädalate korraldamist ning õpilaste koolivälise tegevust keskkonnateadlikkuse suurendamisel näiteks SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnaprogrammi kaudu.

Riiklikku õppekava toetavasse loodusharidustegevusse panustavad nii riigi- ja kohalike omavalitsuste asutused kui ka ülikoolid ja MTÜ-d. Erinevate asutuste tegevust iseloomustab õpetegevuste paljusus. Pakutakse oma piirkonna koolidele mitmekesist õpikeskkonda, kus koolitunnis omandatud teadmisi ja oskusi kinnistatakse aktiivõppe vormis. Keskkonnaministeerium oma valitsemisala asutustega on suurim süsteemselt tegutsev keskkonnaharidust pakkuv organisatsioon Eestis. 2011. aastal osales mainitud asutuste poolt pakutavates õppeprogrammides 133 000 õppurit ja õpetajat.

Loodushariduse edendamisel on oluline roll teadmiste ning väärtuskasvatuse meetodite ning nende andjate mitmekesisusel ning teabe jõudmisel väga erinevate sihtrühmadeni neile arusaadavas kontekstis. Seetõttu omavad loodushariduse edendamisel olulist rolli paljud asutused, sh loomaaiad, muuseumid, keskkonnahariduskeskused ja botaanikaaiad. Samuti on oluline lokaalsete loodusharidust andvate ühingute tegevus.

Riigi eestvedamisel korraldatakse keskkonnahariduses osalejate ümaralauu, valdkondlikke infopäevi ja konverentse eesmärgiga levitada uusimaid meetodikaid ning tutvustada erinevate asutuste keskkonnahariduslikku tegevust. Info erinevate koolivälise loodus- ja keskkonnahariduse programmide kohta on koondatud portaali www.keskkonnaharidus.ee. Eesmärgiks on, et õpetajad saaksid kasutada võimalusi koolitööd mitmekesistada. Arengukava perioodil töötatakse välja metoodilised juhendmaterjalid õpetajatele keskkonnateema lõimimisest õppeprotsessi.

Loodushoidliku suhtumise kujundamisel on oluline vahetu kogemus loodusega. Lastele hea loodushariduse andmisel tuleb kasutada senisest oskuslikumalt ka linnaloodust. Eesti koolides on tugevnemas õues õppimise traditsioon ning kehtivad riiklikud õppekavad soodustavad õpikeskkonna rikastamist väljaspool kooli toimuvate tegevustega. Arengukava perioodil arendatakse välja süsteemne erialane täiendkoolitus koolivälises keskkonnahariduses tegutsevatele inimestele. Edendatakse koolide ja lasteaedade ning koolivälise keskkonnaharidust pakkuvate keskuste võrgustikkoostööd eesmärgiga täpsustada vajadused ja võimalused ning pakkuda sihtrühma parimal moel rahuldavaid õpetegevusi.

Meede 1.1. Loodushariduse tõhustamine kõigil hariduse tasemetel.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
1.1.1 Tõhus loodusharidus haridussüsteemis: loodushoiu õpetamise põhimõtete ja kvaliteedi ühtlustamine ning lõimimine õppetegevusse kõigil hariduse tasemetel (mh õpetajate ja õppejõudude täiendkoolitamine, meetodiliste materjalide väljatöötamine)	Loodushoiu õpetamise põhimõtted ja kvaliteet ühtlustatud ning lõimitud õppetegevusse kõigil hariduse tasemetel, täiendkoolituse süsteem toimib, meetodilised materjalid olemas	2018
1.1.2 Koolivälist keskkonnaharidust pakkuvate asutuste/spetsialistide täiendkoolitamine aktiivõppemeetodite rakendamisest ning vastavate õppeprogrammide ja -materjalide koostamine (sh i-õppematerjalide), loodusharidussüsteemi arendamine	Piirkondlikud võimalused keskkonnahariduse saamiseks ühtlaselt heal tasemel (kompetentsed koolivälist keskkonnaharidust pakkuvad asutused/spetsialistid, asjakohased õppeprogrammid ja -materjalid)	Pidev

1.2. Loodusteavitus

Loodusteavituse eesmärgiks on muuta Eesti inimeste väärtushinnangud loodushoidlikumaks, et inimesed tunneksid soovi ja vastutust looduse hoidmiseks. Seeläbi tagatakse laiemalt ühiskonna tugi elurikkuse säilitamise põhimõtetele. Mitmed uuringud⁶ näitavad, et elanikkonna loodusteadlikkust tuleb jätkuvalt suurendada.

Loodusteave annab inimestele juhised looduses adekvaatselt käitumiseks, tutvustab Eesti looduse omapära ja looduses viibimise võimalusi, samuti selgitab looduses toimuvate ökoloogiliste protsesside seotust meie igapäevase eluga. Inimestel pole piisavat loodusuudiste ning -analüüside lugemisharjumust. Seda saab arendada regulaarselt ilmuvate atraktiivsete rubriikide ja ekspertidelt laekuvate asjakohaste kommentaaride kaudu. Selleks varustatakse meediaväljaandeid usaldusväärsete ja kõitvate loodusuudistega, kasutades muuhulgas sotsiaalmeedia võimalusi. Samuti korraldatakse loodusõhtuid, -laagreid, loengusarju, kampaaniaid ja muid tegevusi erinevatele sihtrühmadele. Tarvilik on loodusteemade kvaliteetne kajastamine kõikidele ühiskonna gruppidele mõeldud väljaannetes. Meedias tuleb enam tähelepanu pöörata Eesti looduse ja seal viibimise võimaluste tutvustamisele, sh rahvusparkides ja teistel kaitstavatel aladel toimuvate loodusürituste ja läbiviidavate kaitsekorralduslike tööde kohta info jagamisele. Samuti on oluline looduse terviklikkuse põhimõtte ja looduse poolt pakutavate hüvede tutvustamine, et inimesed mõistaksid maailmas toimuvate protsesside ühtsust ning Eesti looduse ja inimese osa selles. Samas tuleb jätkata ka loodushoiu probleemide tutvustamist (võõrliigid, liikluses hukkunud loomad, keskkonnarikkumised jne). Vajalik on tagada kogukonna informeeritus keskkonnakasutuse ja vastavate otsuste ning protsesside kohta.

Ajakirjanikele tagatakse võimalus regulaarseks loodus(kaitse)alaseks täiendkoolituseks, sh rakendades õues õppimise printsiipi. Meediatöötajatele tagatakse võimalikult kerge

⁶<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1127879/Eesti+elanike+keskkonnateadlikkus.aruanne.pdf>

http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1079955/Keskkonnateadlikkus_aruanne.pdf

juurdepääs informatsioonile ja kontaktid konsulteerimaks asjatundlike spetsialistidega. Loodusinfo kvaliteedi tõstmiseks koolitatakse looduskaitsetöötajaid meediaalaselt loodusuudiseid tootma ja vahendama. SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnaprogrammi kaudu toetatakse loodusteadlikkuse suurendamise eesmärki kandvate infokandjate väljaandmist. Tähelepanu pööratakse loodusinfo toimetamisele venekeelse elanikkonnani.

Kõrvuti laiale avalikkusele suunatud loodusteavitusega nagu tele- ja raadiosaadete loomine ja eetris edastamine, praktiliste i-rakenduste (näiteks elektroonilised seene-, taime- ja muud määrarjad) loomine ning loodusajakirjade (mh Eesti Loodus, Eesti Mets, Loodusesõber) väljaandmine, toetab riik ka teisi loodusharidusele ning väärtuskasvatusele suunatud algatusi. Keskkonnaministeerium koos allasutustega korraldab regulaarselt ettevõtmisi erinevate huvigruppide (maaomanikud, põllumajandustootjad ja -ettevõtjad, metsaomanikud, põllumajandus- ja metsakonsulendid, kalurid, loodusgiidid, kohalike omavalitsuste ametnikud jne) teadlikkuse suurendamiseks ja looduskaitse tegevuse innustamiseks. Olulisel kohal selles protsessis on valitsusväliste keskkonnaorganisatsioonide ja omavalitsuste panus (erinevad koolitused, õpitoad, talgud jne). Suurendatakse tähelepanu rahvusparkides ja teistel kaitstavatel aladel elavate kogukondade seas tehtavale selgitustööle ja kogukondade kaasamisele looduskaitsetegevusse. Tugevdada tuleb eluslooduse päästega tegelevate asutuste väljaõpet.

Täiendatakse loodushoius ja -hariduses silma paistnud isikute ja organisatsioonide tunnustamise süsteemi (lisaks Eerik Kumari preemia ja looduskaitsemärkide väljaandmisele tunnustatakse ka näiteks maaomanikke, kes panustavad aktiivselt oma kinnistul paiknevate loodusharulduste kaitseks jms).

Meede 1.2. Tulemuslik loodusteavitus.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
1.2.1 Asjakohase loodusteabe (sh looduskaitseteabe) edastamine ja erinevate sihtrühmade teadlikkuse suurendamine (loengute ja teabepäevade korraldamine, materjalide väljaandmine ja levitamine)	Asjakohane loodus(kaitse)teave on kättesaadav, inimesed käituvad keskkonnateadlikult	Pidev
1.2.2 Loodushoiu alal esiletõstmist vääriivate inimeste ja organisatsioonide tunnustamise laiendamine ning parendamine	Loodushoidlike inimeste ja organisatsioonide tunnustamise süsteem toimib	Pidev

1.3. Looduskaitseteadus

Looduskaitseteadus on interdistsiplinaarne teadus, mis rakendab ja lõimib oma uuringutes bioloogiliste teaduste ja paljude teiste teadusharude (sh majandusteadus, sotsioloogia, psühholoogia jne) võimalused. Looduskaitse objektiks on looduse mitmekesisus kõigis oma avaldumise vormides ja eesmärgiks uurida selle kujunemist, koosseisu, säilimist, võimaliku hävimise põhjuseid ning alalhoidmise ja taastamise võimalusi. Looduskaitseteadus on praktilise looduskaitse korraldamise alus. Loodusteaduslike uuringute tulemusi kasutatakse pidevalt alade kaitsekorralduslike tööde planeerimisel ja ellu viimisel ning rakendatud kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamisel. Sellest lähtudes planeeritakse tegevusi looduse

kaitseks, moodustatakse kaitstavaid alasid, koostatakse liikide tegevuskavasid ja kaitsekorralduskavasid. Looduskaitseteadus on aluseks looduskaitsealase erihariduse andmisel. Looduskaitseteaduse uuringud võimaldavad ka täpsemalt mõista inimühiskonnast lähtuvate loodust mõjutavate tegurite tausta ning võimalusi, kuidas muuta ühiskonna toimimist looduskeskkonda säästvamaks.

Looduskaitseteadus on vajalik niihästi võimaluste leidmiseks majanduse keskkonnasäästvuse tagamisel kui ka teaduspõhise kõrghariduse ja täiendõppe andmiseks looduskaitsetöötajatele. Tagada tuleb süsteemne ja mitmekesine täiendõppe võimalus. Probleemiks on looduskaitseuuringute temaatika ühekülgus. Looduskaitseteaduslikud rakendusürauringud ei kata näiteks piisavalt sotsiaal-majanduslikke teemasid ega ökosüsteemide sidusust käsitlevaid valdkondi. Olulised arendamist vajavad valdkonnad on näiteks sotsiaalsed aspektid looduse alalhoius, näiteks inimeste väärtushinnangute kujunemise mehhanismid; liikide ja elupaigatüüpide seisundi selgitamine, nende püsimise ning taastamise meetodite väljatöötamine; kliimamuutuse mõju ning ökosüsteemi teenused. Enam tähelepanu tuleb pöörata modelleerimisvõimaluste kasutamisele looduse kaitseel. Eesmärgiks on välja arendada riiklikult oluliste loodusteaduslike uuringute õigeaegse ja optimaalse tellimise, rahastamise ning tulemuste kasutamise süsteem. Aastaks 2020 on elurikkuse ja seda mõjutavate tegurite alased teadmised ja teaduslikud alused paranenud ja rakendatud. Vaja on välja töötada süsteem looduskaitseeksperide järelkasvu kasvatamiseks, mis katab olulised looduskaitsevaldkonnad, samuti tuleb looduskaitseteaduses rohkem tähelepanu pöörata praktilise looduse tundmise tagamisele. Rakendusliku looduskaitseteaduse planeerimiseks ja suunamiseks on kohane moodustada keskkonnaministeeriumi juurde eri osapooli koondav teadusnõukogu.

Meede 1.3. Looduskaitseteaduse edendamine ja rakendamine praktilise looduskaitse eesmärkide saavutamiseks.

Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
1.3.1 Looduskaitseteaduslike uuringute süsteemi väljaarendamine	Riiklikult oluliste loodusteaduslike uuringute õigeaegse ja optimaalse tellimise ja rahastamise süsteem	2013
1.3.2 Looduskaitseteaduslike uuringute süsteemi rakendamine	Looduskaitseteadus toetab looduskaitsepoliitika otsuseid	Pidev
1.3.3 Täiendõppe süsteemi väljaarendamine looduskaitsetöötajatele	Täiendõppe süsteem looduskaitsetöötajatele	2015

1.4. Loodusturism

Loodusturism on turismi vorm, mille ressursiks ja elamuse saamise keskkonnaks on loodus. Mida rohkem inimene looduses viibib, seda tõenäolisem on, et ta oskab seda hoida ja hinnata. Eestis on loodushuvilisel võimalus näha nii puutumatu rabamaastike ja liigirikkaid puisniite kui ka neile omaseid taimi ja loomi. Siinne loodus pälvib tähelepanu ka laiemalt - üha enam pakub see huvi loodushuvilistele väljastpoolt Eestit. Eesti mitmekesine loodus annab loodusturismile suure kasvupotentsiaali. Looduskaitse arengukavas käsitletakse loodusturismi eelkõige loodushariduse ja keskkonnamõju aspektist lähtudes.

Eestis on ligikaudu 500 loodusturismiga tegelevat organisatsiooni⁷. Vajalik on nii kõigi looduses viibivate turistide kui ka turismiga tegelevate ettevõtjate keskkonnateadlikkuse suurendamine. Samuti on tähtis, et igasuguse loodusturismi ettevõtmise kaudu jõuaks selles osalejani selge ja arusaadav ning loodushoiu vajalikkust vastuvõetavas vormis selgitav sõnum.

Loodusturism aitab kaasa looduse mitmekesisuse tutvustamisele. Et inimesed tahaksid looduses aega veeta ja et neil oleks seal viibides piisavalt infot, peavad olema välja arendatud vastavad tugistruktuurid, mille moodustavad infoviidad, -punktid, -tahvliid ja -keskused, loodusrajad ning muud rajatised: laudteed ja vaatetornid. Arendamist vajavad ka i-teenused, näiteks veebipõhine info matkaradade paiknemise ja sealsete väärtuste kohta. Riiklikku külastusrajatiste võrgustikku täiendavad erinevate organisatsioonide (MTÜ-d, omavalitsused jt) ehitatud õpperajad jms nii kaitstavatel aladel kui ka väljaspool. Loodusturismi infrastruktuur on arendatud üle Eesti, kuid protsess on olnud ebaühtlane. Lisaks eespool kirjeldatud passiivsele loodusinfo kättesaadavaks muutmisele on oluline loodushoiualase teabe ja sõnumi aktiivne sihtgrupini viimine läbi hea ettevalmistusega juhendajate, giidide ja retkejuhtide. Vajalik on suurendada ka välituristidele mõeldud teabematerjali (infotahvliite ja internetipõhise info) hulka. Kasvav külastajate arv tekitab vajaduse täpsemaks turistide liikumise suunamiseks ning puhkekohtade ja turismirajatiste planeerimiseks. Loodusturismi infrastruktuuri arendamisel tuleb senisest enam tähelepanu pöörata selle jätkusuutlikkusele. Vajalik on külastusinfrastruktuuri senisest tõhusam planeerimine nii, et kõigi Eesti elupaikadega on võimalik loodust kahjustamata tutvuda. Eesmärk on luua inimestele mitmekesised võimalused Eesti looduse nautimiseks ja tundma õppimiseks ning aktiivseks puhkuseks, seadmata samal ajal ohtu loodusväärtuste säilimist.

Suur osa Eesti loodusturismi taristust asub kaitstavatel aladel. Külastuskoormust reguleeritakse seal kaitse-eeskirjade ning kaitsekorralduskavadega, tuginedes vastavatele uuringutele ning seirele. Kaitsekorralduskavadega planeeritakse mh külastuskoormuse infrastruktuuri paiknemine. Külastusobjektide rajamisel suurema taluvusega paikadesse on võimalik suunata külastajad tundlikumatest loodusväärtustest, näiteks tallamisõrnadest kooslustest ja häirimist mitte taluvatest liikidest, eemale. Kaitstavate alade ja sealsete väärtuste tähistamine looduses on siiani kohati ebapiisav. Kõik kaitstavad alad tuleb tähistada aastaks 2016. Seejuures on vajalik vaadata üle tähistamise kord ja kaasajastada tähistamise nõudeid sõltuvalt kaitsealuse objekti iseloomust.

Meede 1.4. Säätliku loodusturismi korraldamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
1.4.1 Kaitstavate loodusobjektide külastuskoormuse uuringud	Kaitstavate loodusobjektide külastuskoormus on teada	2020
1.4.2 Loodusturismi infrastruktuuri korrastamine	Optimaalne infrastruktuur	Pidev
1.4.3 Kõigi looduses viibivate turistide ja turismiga tegelevate ettevõtjate teadlikkuse suurendamine	Turistid ja turismiga tegelevad ettevõtjad on keskkonnateadlikud	Pidev
1.4.4 Kaitstavate alade tähistamine	Kõik kaitstavad alad on tähistatud	2016, edasi pidev

⁷ OÜ Consumetric'i 2008. aastal teostatud loodusturismi pakkujate uuringu andmetel.

2. Looduskaitse korraldamine liikide ja elupaikade soodsa seisundi ning maastike mitmekesisuse tagamiseks

Looduslikult või poollooduslikult kujunenud elupaikade olemasolu, järjepidevus, küllaldane hulk ja sidusus on eelduseks liigirikkuse kujunemisele ja säilimisele. Loodusliku mitmekesisuse elupaigaulene tasand on maastik.

LAK-i teine põhieesmärk on tagada liikide ja elupaikade soodne seisund ning maastike mitmekesisus, nii et elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna.

Elupaikade ja sealsete liikide soodsa seisundi ja maastike mitmekesisuse saavutamine toimub kahel viisil – kaitstakse kas seisundit või protsessi. Poollooduslike elupaikade (nt loopealsed, puisniidud) säilimine tagatakse nende hooldamisega, looduslike elupaikade (sood, metsad) kaitse aga nende puutumatus tagamisega.

Looduse mitmekesisuse säilitamiseks ja ohustatud liikide ning elupaikade soodsa seisundi tagamiseks on võetud kaitse alla 18% Eesti maismaast ja 31% veealast. **Kaitsekorralduse esmane eesmärk on kehtestada kõigile kaitse all olevatele loodusväärtustele ajakohastatud kaitsekord ja saavutada määratletud kaitse-eesmärgid.** Lisaks näeb seadus ette üldisemaid, ka väljaspool kaitstavaid alasid kehtivaid kitsendusi. Näiteks ranna- ja kalda kaitsmiseks näeb looduskaitse seadus ette kitsendused nende kasutamisel: piiranguvöönd, ehituskeeluvöönd ja veekaitsevöönd.

Elurikkuse kaitse tõhusa korraldamise eelduseks on piisav kaasajastatud info, mille alusel saab tegevusi kavandada ja nende edukust hinnata. Looduses toimuvate muutuste jälgimiseks on välja töötatud ja rakendatud seireprogrammid ja teadusuuringud. Kogutav andmestik peab olema sihtrühmadele kättesaadav ja kasutatav. Vastavalt sellele, millised on ennustatavad muutused, saab seireandmetele tuginedes varakult planeerida tegevusi võimalike soovimatute tagajärgede ärahoidmiseks.

Kõige paremini on loodus kaitstud ja hoitud siis, kui inimesed oskavad ja tahavad ise loodust kaitsta. Oluline on jätkata eraomanike toetamist, kes oma maal loodust kaitsevad ja aitavad kaasa loodus- ja pärandkoosluste säilimisele.

Arengukavaga planeeritud perioodi lõpuks on looduskaitse korraldamisel saavutatud alltoodud tabelis sätestatud tulemused.

Eesmärk 2. Liikide ja elupaikade soodne seisund ja maastike mitmekesisus on tagatud ning elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna.		
Indikaator	Baastase 2011. aastal	Saavutustase 2020. aastaks
Paranenud seisundiga loodusdirektiivi liikide arv	Soodsas seisundis 23, ebapiisavas seisundis 41, halvas seisundis 7, teadmata 25 liiki ⁸	28 liigi seisund paranenud, kõigi liikide seisundi hinnang on teada
Heas seisundis liikide osakaal linnudirektiivi liikidest	65% ⁹	80%
Kohaste kaitsejuhistega liikide arv	45	155
Uute Eestisse sisse tulnud	2 ...3	0...1

⁸ Loodusdirektiivi rakendamise aruanne (2007): <http://bd.eionet.europa.eu/article17/speciesreport>

⁹ Birds in Europe (2004): http://www.birdlife.org/action/science/species/birds_in_europe/index.html

invasiivsete võõrliikide arv aastas		
Hooldatavate poollooduslike koosluste pindala	25 000 ha	45 000 ha
Rangelt kaitstavate tüpoloogiliselt esinduslike metsade osakaal metsamaa pindalast	8,7%	10%
Taastatud loodusliku veerežiimiga sookoosluste pindala	100 ha	10 000 ha
Paranenud seisundiga üle-euroopaliselt ohustatud elupaigatüüpide arv	Soodsas seisundis 25, ebapiisavas seisundis 21, halvas seisundis 9, teadmata 5 elupaigatüüpi ¹⁰	14 elupaigatüübi seisund (sh ökoloogiline sidusus) paranenud, kõigi elupaigatüüpide seisundi hinnang on teada
Seirataivate liikide ja elupaigatüüpide arv	Loodusdirektiivi liike seires 74 Linnudirektiivi liike seires 120 Elupaigatüüpe seires 26 I kategooria liike seires 54	Loodusdirektiivi liike seires 96 Linnudirektiivi liike seires 221 Elupaigatüüpe seires 60 Kõik I kat liigid seiratud
Rohevõrgustiku sidusust näitavate indikaatorliikide arv	0	15

2.1. Liikide soodsa seisundi tagamine

Eestis elab tänapäeval hinnanguliselt 35 000–45 000 taime-, seene- ja loomaliiki, seniste uuringutega on kindlaks tehtud ligikaudu 26 600 liigi esinemine. Eesti väikest pindala arvestades oleme oma laiuskraadil üks liigirikkamaid piirkondi ja siin leidub arvukalt mitmeid Euroopas haruldaseks jäänud liike (nt valgeselg-kirjurähn, rukkirääk, karu, ilves, kaunis kuldking).

Kõige suurem oht liikidele on neile sobivate elupaikade pindala vähenemine, elutingimuste halvenemine ja killustumine, sh levikuteede kadumine. Ka muutunud maakasutus (näiteks niitude võsastumine) vähendab elupaikade sobivust paljudele liikidele.

Liigikaitse põhieesmärgid Eestis on tagada kõikide siin looduslikult esinevate liikide soodne seisund sh alamliikide ja populatsioonide tasemel, säilitada liigiline mitmekesisus kõikides selle avaldumisvormides (kaasa arvatud geneetiline mitmekesisus), vältida võõrliikide ja võõrpopulatsioonide loodusesse sattumist ja levikut ning geneetiliselt muundatud organismide negatiivset mõju.

8600-l liigil ehk umbes neljandikul Eesti elustikust on hinnatud ohustatuse astet. Ohustatud liikide kohta peetakse arvestust Punase nimestiku (varem Punane Raamat) kaudu, mida on koostatud neljal korral: 1976., 1988., 1998. ning 2008. aastal. 1998. a Punases nimestikus hinnati umbes 8600 Eesti elustikuliigi seisundit ning määratleti 1314 ohustatud liiki. 2008. a

¹⁰ Loodusdirektiivi rakendamise aruanne (2007): <http://bd.eionet.europa.eu/article17/habitatsreport>

Eesti punases raamatus anti hinnang 5239 liigi või taksoni kohta. Hinnatud liikidest 133 paigutusid kategooriasse äärmiselt ohustatud ja 192 kategooriasse eriti ohustatud.

EL-is ohustatud taime- ja loomaliikide seisundit hinnati 2007. a loodusdirektiivi aruandluse raames. Eestis hinnati selle käigus 96 liigi olukorda. Siin leiduvatest loodusdirektiivi liikidest on soodsas seisundis 24% (23 liiki), ebapiisavas seisundis 43% (41 liiki) ja halvas seisundis 7% (7 liiki). Enam kui veerandi (26% e 25 liiki) loodusdirektiivi liikide seisund Eestis on ekspertide hinnangul praegu teadmata.

Euroopas ohustatud linnuliikide seisundit on hinnatud 2004. a *BirdLife International*'i poolt. Eestis hinnati selle käigus heas seisundis olevaks 65% linnuliikidest.

Halvas või ebapiisavas seisundis olevate liikide (näiteks lendorav, ebapärlikarp, lõhe, jutttselg-kärnkonn, harivesilik, nõtker näkirohi, harilik kobarpea, rukkirääk, põldsiitsitaja, niidurüdi, must-toonekurg) elutingimuste parandamine läbi elupaikade taastamise ja hoidmise on esmane prioriteet.

Ohustatud liikide kaitse hõlmab nende ohustatuse, ohutegurite ja kaitsemeetmete määramist ning rakendamist. Lisaks isendikaitsele kaitstakse liike nende asurkondade elupaikade säilitamise ja taastamise ning inimõju piiramisega, pärandkooslustega seotud liikide puhul aga traditsioonilise maakasutuse jätkumisega. Osade asurkondade säilimise tagamiseks või taastamiseks on vajalik nende tugiasustamine ning lokaalsete asurkondade taastamine. Kaitsealuste liikide hüvanguks suunatud tegevus aitab ka sarnaste vajadustega, kuid kaitse all mitte olevaid liike. Kaitsealused liigid jaotatakse nende ohustatuse ja kaitse ranguse järgi kolme kategooriasse. Kõige rangema kaitsega I kategooriasse kuulub 66, II kategooriasse 262 ja III kategooriasse 243 liiki. Liikide elupaikade kaitseks moodustatakse lisaks traditsioonilistele kaitsealadele ka püsielupaiku, mille kaitse-eeskirjad koostatakse liikide vajadusi silmas pidades.

Liigikaitse tulemuslikuks korraldamiseks on vajalik järjepidev ja süsteemne ülevaade siinsast liigilisest mitmekesisusest ning liikide ohustatusest. Selleks tuleb jätkata 2008. a alustatud väheuuritud liigirühmade inventuure ning paralleelselt korraldada pidevalt uuenev teaduslik ülevaade liikide ohustatuse kohta – süsteemselt ajakohastatav rahvusvahelistele nõuetele vastav Punane nimestik. Selleks töötatakse välja Punase nimestiku uuendamise protseduur, kusjuures hinnangud liikide seisundi kohta tuleb erialaekspertide poolt regulaarselt üle vaadata. Lähtudes liikide seisundist tuleb vajadusel ajakohastada kaitstavate liikide nimestik ja nende jaotus kaitsekategooriatesse. Nii näiteks on valge-toonekure seisund paranenud sedavõrd, et oli võimalik tema arvamine II kaitsekategooriast leebemasse III kategooriasse. Aktuaalsete liigikaitseküsimuste lahendamiseks tuleb läbi viia rakendusuuringud.

Olulisel kohal liikide seisundist ülevaate saamisel on järjepidev, adekvaatsete meetodikatega seire.

Kaitstavate liikide soodsa seisundi saavutamiseks või hoidmiseks koostatakse tegevuskavad, kus määratletakse liiki ohustavad tegurid, kaitse-eesmärgid ja eelisjärjestatud kaitsemeetmed. Samuti tuleb analüüsida olemasolevate kaitsemeetmete piisavust. Kõigile I kategooria kaitsealustele liikidele on tegevuskava koostamine kohustuslik (66 liiki), lisaks neile tuleb koostada liigi tegevuskava veel 89-le loodusdirektiivi II, IV ja V lisa liigile. II ja III kategooria kaitsealustele liikidele koostatakse tegevuskava vastavalt teadusuuringute sh seire tulemustele või rahvusvahelistele kohustustele. Praeguseks on kinnitatud tegevuskavad 45 liigile (seisuga 01.01.2012), paljudele ohustatud liikidele ei ole selgeid kaitsemeetmeid veel määratletud. Aastaks 2020 tuleb tegevuskavad kinnitada vähemalt I kaitsekategooria ja loodusdirektiivi lisade liikidele. Eesmärgiks on, et Eestis on järgmiseks

loodusdirektiivi aruandluseks (2019) paranenud vähemalt 28 üle-euroopaliselt ohustatud liigi seisund.

Koostada tuleb tegevuskavad (kaitse- ja ohjamiskavad) ka nn konfliktliikidele (kormoran, suurkiskjad jt). Ohjamiskavade eesmärk on nende liikide ja inimese vaheliste võimalike konfliktide vältimine ja leevendamine.

Ex-situ kaitse all mõistetakse liigikaitse meetmeid, mida rakendatakse väljaspool liigile omast looduslikku elukeskkonda. Seda meetodit rakendatakse eelkõige liikide tehisasurkondade loomiseks ja säilitamiseks, eesmärgiga tagada väljasuremisohus liigi/asurkonna genofond, ning võimalus looduslike asurkondade taasasustamiseks või tugiasustamiseks (näiteks euroopa naarits Tallinna loomaaias ja Eesti lõhejõgede algupäraste lõhede geenipangad Põlula Kalakasvatusteskeskuses). *Ex-situ* meetodid on kulukad ega asenda liigikaitset looduses, vaid on seda toetavad. Osana ohustatud liikide tegevuskavadest tuleb välja töötada *ex-situ* liigikaitse meetmed. *Ex-situ* meetmeid rakendatakse eelkõige I, aga ka II kaitsekategooria liikide puhul, kui vastav tegevus on liigi tegevuskava alusel hinnatud tõhusaks ja oluliseks liigi soodsa seisundi saavutamisel.

Invasiivsed võõrliigid on liigid, mis uues piirkonnas edukalt paljunevad ja laiendavad oma levilat. Invasiivsed võõrliigid vähendavad looduslikku mitmekesisust, tõrjudes välja kohalikke liike, ohustavad inimese tervist ning toovad majanduslikku kahju. Praeguses looduslikku tasakaalu ohustavate liikide nimekirjas on 13 taime, 23 selgroogset looma ja 7 selgrootut, kelle elusisendeid ei või Eestisse tuua. Vastavalt vajadusele nimekirja uuendatakse.

Eesmärk on võõrliikide loodusesse sattumise ennetamine, kasutamise reguleerimine ning vastav teavitustöö; lisaks invasiivsete võõrliikide (nt sosnovski karuputk, signaalvähk) tõrje, ohjamiskavade koostamine ja uuringute läbiviimine. Aastast 2005 on rakendatud karuputke võõrliikide ohjamiskava. Arendada tuleb võõrliikide seiresüsteemi. Eelkõige tuleb algatada võõrliikide sissetulekuteede seire ning täiendada maismaavõõrliikide, sh invasiivsete karuputkede ja vähiliikide seiret. Liikide sissetulekuteedel tuleb rakendada tõhusaid meetmeid, mis ennetavad uute invasiivide saabumise ja leviku. Karuputke võõrliikide edasise leviku tõkestamiseks tuleb välja töötada eramaaomanike ja kohalike omavalitsuste aktiivset osalust arvestav süsteem.

Valdav osa veevõõrliike liigub laevade ballastvete ja setetega ning laeva kerele kinnituses. Oluline on vältida nende liikide sattumist Eesti vetesse, sest juba kord sisse toodud liikidest on peaaegu võimatu lahti saada. Vastu on võetud Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni laevade ballastvete ja setete kontrolli ning käitlemise konventsioon ning laevade kattumisvastaste süsteemide kontrolli rahvusvaheline konventsioon, millest viimasega on Eesti ka ühinenud. Eesti valmistab ette ballastvete konventsioonis kehtestatud nõuetega liitumist 2015. aastal.

Aastaks 2020 tuleb Eestis invasiivsete võõrliikide sisseränne viia miinimumini (0–1 võõrliiki aastas).

Abitusse olukorda sattunud loomade elujõulisuse taastamist korraldab Keskkonnaamet. Otstarbekas on kaasata sellesse tegevusse senisest enam valitsusvälist sektorit, täiendades selleks ka vajalikku õigusruumi. Valitsusvälise sektori metsloomade rehabilitatsioonilase võimekuse suurenedes tuleks vähendada riikliku teenuse rolli. Riigi looduskaitse vastutusalasse peaksid tulevikus jääma eelkõige I ja II kategooria kaitsealused liigid, aga ka valdkonna koordineerimine, valitsusväliste rehabilitatsiooniasutuste litsentseerimine ning avalikkuse teavitamine.

Geneetilise mitmekesisuse võimalikult laialdane säilitamine on bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni üks eesmärk. Lisaks liigikaitsele on vaja tähelepanu pöörata ka alamliikide ja populatsioonide geneetilise eripära kaitsele, luues tingimused geenivariatsioonide säilitamiseks. Keskne roll liikide ja asurkondade geneetilise mitmekesisuse säilitamisel *ex situ* on loomaaedade ja botaanikaaedade tegevusel ning nende rahvusvahelisel koostööl. Lisaks sellele talletatakse erinevate teadusasutuste loodusteaduslikes kogudes üksikorganisme, nende rakke või DNA-d. Looduslike taime- ja loomaliikide kõrval on oluline säilitada ka kultuurtaimede ja koduloomade sortide ja tõugude geneetiline mitmekesisus, ning tagada seeläbi ka nende suurem võime kohaneda muutuvate keskkonnatingimustega. Oluline on, et säiliks geneetiline variatsioon, mis aitaks teha aretustööd vastavalt ilmnenud vajadustele¹¹. Eestis käsitleb geneetilise mitmekesisuse säilitamist põllumajanduses arengukava „Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastateks 2007–2013“ ning selle jätkukava aastateks 2014–2020. Metsade geneetilise ressursi kaitset käsitleb Metsanduse arengukava aastani 2020.

Meede 2.1. Liikide soodsa seisundi tagamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.1.1 Ohustatud ja väheuuritud liikide seisundi selgitamine, andmete perioodiline uuendamine (mh Punase nimestiku regulaarse uuendamise ja täiendamise süsteemi loomine ning rakendamine)	Ohustatud ja väheuuritud liikide andmed on perioodiliselt kaasajastatud (sh Punane nimestik), kaitsealuste liikide nimekirjad on ajakohastatud	Pidev, Punase nimestiku täiendamise süsteem rakendatud 2015
2.1.2 Ohustatud liikidele kohaste kaitsemeetmete rakendamine (püsielupaikade moodustamine, tegevuskavade koostamine ja rakendamine, kaitsekorralduse tulemuslikkuse analüüs jms)	Ohustatud liikide seisund on paranenud, püsielupaikadele on kinnitatud kohased kaitse-eeskirjad	Pidev
2.1.3 Nn konfliktliikide (hülged, kormoran, suurkiskjad jt) ja inimese vaheliste konfliktide leevendamine ja vältimine	Tegevuskavad (kaitse- ja ohjamiskavad) ning kompensatsioonimeetmed välja töötatud ja rakendatud	Pidev
2.1.4 <i>Ex-situ</i> liigikaitse korraldamine: <i>ex-situ</i> liigikaitse meetmete väljatöötamine ja rakendamine osana ohustatud liikide tegevuskavadest	Euroopa naaritsa, juttself-kärnkonna, ebapärlikarbi, ida-kiviürdi, tõugja, atlandi tuura, lõhe ning teiste I ja II kaitsekategooria ohustatud liikide looduslike populatsioonide olukord paranenud	2018
2.1.5 Invasiivsete võõrliikide loodusesse sattumise ennetamine, kasutamise reguleerimine, võõrliikide uuringud, seiresüsteemi arendamine, tõrjemeetmete (ohjamiskavad) väljatöötamine ja rakendamine	Invasiivsete võõrliikide ennetussüsteemid toimivad, piisav seiresüsteem olemas, võõrliike tõrjutakse vastavalt ohjamiskavadele	Pidev

¹¹ Eestis on ametlikult tunnustatud viis kohalikku ohustatud tõugu: maatõugu veis ja eesti hobune, eesti raskeveo hobune ja tori hobuse universaalsuuna populatsioon ning eesti vutt. Oluline on ka eesti maalamba, samuti vanatüübilise tori hobuse ning eesti hagiya säilitamine kohaliku ohustatud tõuna.

2.1.6 Abitus seisundis olevate isendite elujõulisuse taastamise korraldamine, sh teavitus, tulemuslikkuse analüüs	Abitus seisundis olevate isendite elujõulisuse taastamise korraldus on efektiivne	Pidev
2.1.7 Liikide geneetilise mitmekesisuse tagamine	Liikide geneetilise mitmekesisuse tagamiseks on mehhanismid välja töötatud ja rakendatud	2020

2.2. Elupaikade soodsa seisundi tagamine

Vahelduv mitmekesine maastik ja Eesti geograafiline asend on aluseks siinsele elupaikade suurele mitmekesisusele ning kõrgele loodusväärtusele. Kaitset ja hoidmist vajavad nii haruldased ja vähenenud levikuga kui ka Eestile tüüpilised elupaigad. Viimase sajandi jooksul toimunud maakasutusmuutused on elupaiku oluliselt mõjutanud. Iseloomulik on põllumajandusliku maa, eelkõige poollooduslike rohumaade kasutuse vähenemine (20. saj alguse 65%-lt 30%-le sajandi lõpuks) ning metsade osakaalu tõus (21%-lt tõusnud 50%-le). Eestis, nagu mujalgi maailmas, on inimtegevuse tagajärjel (või selle lakkamisel) osa elupaiku hävinud ja nende seisund halvenenud. Probleemiks on pindala vähenemine, tükeldumine ja liigilise koosseisu vaesustumine. Vooluvee elupaiku on tugevalt mõjutanud varasemad maaparandustegevused. Arengukava üks olulisim eesmärk on elupaikade soodsa seisundi tagamine.

Poollooduslike ehk pärandkoosluste (alvarid, luhad, aruniidud, sooniidud, puisniidud, rannaniidud, puiskarjamaad, aga ka nõmmed ja liivikud) säilitamine on meie looduskaitse üks olulisemaid vastutusvaldkondi. Eesti pärandkooslused on ühed maailma liigirikkaimad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad aga ainult inimese kaasabil. Ilma niitmise või karjatamiseta pärandkooslused võsastuvad ning nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur.

Hinnanguliselt vajab Eesti kaitstavatel aladel säilitamist 60 000 ha erinevaid niidukooslusi. Paljud neist on seisus, kus esmalt on vajalik niiduelustikule vastavad tingimused taastada. On oluline tagada, et taastamisele järgneks regulaarne hooldus, mis on selliste koosluste soodsa seisundi saavutamise alus. Alates 2001. aastast on toetatud niitude taastamist ja hooldamist riigieelarvest. Alates 2007. aastast on alade hooldamiseks kasutatud peamiselt Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) vahendeid. 2011. a hooldati toetuse abil üle Eesti ca 25 000 ha niite. Rannaniitude ja luhaniitude seisund on tänu viimaste aastate taastamis- ja hooldamistödele paranemas. Senisest suuremat tähelepanu tuleb edaspidi pöörata puisniitude ja loopealsete taastamisele ja hooldamisele. 2011. a seisuga hooldati Eestis ligikaudu 2000 ha loopealseid ja vaid 700 ha puisniite, mis on aga liiga väike pindala, et tagada nende elupaigatüüpide säilimist. 2010. aasta seisuga hooldati 2035 ha aruniite, ligikaudu 9000 ha rannaniite ja 7000 ha lamminiite ning karjatati regulaarselt 1500 ha puiskarjamaid. Aastaks 2020 on vaja suurendada hoolduses olevate puisniitude pindala vähemalt 3300 hektarini, loopealsete pindala 7700 hektarini, rannaniitude pindala 10 800 hektarini, lamminiitude pindala 12 200 hektarini, hooldada 1650 ha puiskarjamaid ja 6290 ha aruniite. Pärandkoosluste pindala suurendamine eeldab senisest suuremas mahus investeeringuid infrastruktuuri arendamiseks, kuna paljud pärandkooslused ei ole tänapäevase tehnikaga ligipääsetavad. Samuti on oluline suurendada juba hoolduses olevate alade ligipääsetavust, hädavajalik on leida võimalusi niidetud heina kasutamiseks ning investeerida alade

hooldamiseks sobilikku tehnikasse ja kariloomadesse. Vajalik on leida võimalused poollooduslike koosluste hooldajate jätkusuutlikumaks nõustamiseks. Lisaks hooldatava ala pindala suurendamisele on oluline pöörata enam tähelepanu ka hoolduskvaliteedile, võttes arvesse ala asustavate liikide elupaigavajadusi. Kokku tuleb aastaks 2020 tagada regulaarne hooldus vähemalt 45 000 ha poollooduslikel kooslustel. Ülejäänud ligikaudu 15 000 ha poollooduslike koosluste kaitse korraldamine tuleb lahendada aastaks 2030. Pärandkooslustel, mida majandatakse mitte poollooduslike koosluste hooldustoetuse vaid teiste põllumajandustoetuste abil, tuleb samuti lähtuda poollooduslike koosluste hooldamise nõuetest (niitmiskoopäev, hekseldamise keeld jmt), et ebaõigete töövõtete kasutamise tõttu ei häviks nende looduskaitseväärtus.

Üle poole Eesti maismaast on kaetud **metsaga**, mis teeb Eestist ühe metsasema riigi kogu Euroopas. Metsas elavad ka pooled meie omamaistest liikidest. Metsas toimuvate looduslike protsesside ja Eestile omaste looduslike metsaliikide, eriti ohustatud liikide elujõuliste populatsioonide püsimiseks on 8,7%¹² metsamaast võetud range kaitse alla, ohustatud metsaelupaikades on inimõju minimeeritud ja kehtestatud majandamise piirangud. Vastavalt metsa range kaitse miinimumvajaduse uuringutele peab rangelt kaitstavate metsade kogum aastaks 2020 olema tüpoloogiliselt esinduslik ja hõlmama vähemalt 10% metsamaast¹³. Eelkõige vajavad täiendavalt ranget kaitset tüpoloogilise esinduslikkuse saavutamiseks laane-, salu ja soovikumetsad. Range kaitse miinimumvajaduse arvutus lähtub sellest, kui palju oleks vanu metsi loodusliku metsadünaamika tulemusel, sest metsamajandus mõjutab eelkõige vanade (> 100 a vanuste) metsade ja nende elustiku säilimist. Täiendavat uurimist vajab põlismetsa liikide elupaiganõudlus ning erinevate metsakasvukohatüüpide kaitstus. Metsaelupaigatüüpide ja -liikide soodsa seisundi tagamiseks on kaitse all ligi 400 000 ha metsamaad, sellest umbes neljandik on erametsamaa. Oluline on mh jätkata ja arendada erametsaomanike toetusi, eelkõige Natura 2000 aladel, aga ka teistel kaitstavatel metsaaladel.

Ilma looduskaitsete piiranguteta majandatavates metsades kaitstakse metsaseaduse alusel kuni 7 ha suurusi metsaosi, kus ohustatud või haruldaste liikide esinemise tõenäosus on suur, vääriselupaikadena.

Vanimad eluslooduskooslused meie kliimavöötmes on kõrgsood ehk rabad. **Sood** (madal- ja siirdesood ning rabad) on lisaks elurikkuse säilitamisele olulised maakera süsinikuringe reguleerijatena ja puhta vee säilitajatena. Turvast moodustavad sood on kõige olulisemaks süsinikku siduvaks ökosüsteemiks maismaal. Kattes vaid 3-5% maakera maismaapindalast, seovad nad kuni 40% pinnases olevast süsinikust, olles seega üliolulised kasvuhoonegaasi CO₂ sidujad ja kliimamuutuse puhverdajad. Sajand tagasi oli Eesti soode pindala ca 1 miljon hektarit. Praegu on Eestis looduslikke soid ligikaudu 350 000 hektarit. Peaaegu 90% kunagistest madalsoodest on kultuuristatud või laiaulatusliku kuivenduse tõttu kadunud, parem on olukord rabadega, millest üle 70% on säilinud. Kaitse all on 175 000 ha sookooslusi, peamiselt rabasid.

Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist täna ei toimu, mõjutavad ka olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine soolupaikade (mh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt. Soode kaitse seisneb nende loodusliku veerežiimi tagamises ning rikutud soode looduslikkuse taastamises. Viimastel aastatel on kaitsealadel (Soomaa, Nigula, Endla, Lahemaa) algust tehtud soode taastamistöödega, mille käigus likvideeritakse kuivenduskraave ja vajadusel avatakse soomaastikku. Eelistatult on vaja taastada madal- ja

¹² Statistilise metsainventeerimise (SMI) andmed 2010.

¹³ Lõhmus, A., Kohv, K., Palo, A., Viilma, K. 2004. Loss of oldgrowth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia. Ecological Bulletins, 51: 401–411. Lõhmus, A. 2005. Miks peaks kümnendik Eesti metsadest olema range kaitse all? Eesti Mets 2: 34–38.

siirdesoid ning rabade servamäresid. Hinnanguliselt on aastaks 2020 taastatud 10 000 ha madal- ja siirdesoolupaiku ning rabade servaalasid (servamäred, siirdesoo- ja rabametsad, rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad) kaitstavatel aladel.

Vee-elupaikade (järved, jõed, ojad, allikad) kaitse on võimalik ainult erinevate valdkondade vahelise koostööna. Kaitse korraldamisel on oluline arvestada, et kõik vee-elupaigad moodustavad ühtse terviku. Seega tuleb rääkida mitte järve- või jõekaitsest, vaid ühisest veeökosüsteemi kaitsest. Veekogude puhastumine reostusest on väga pikaajaline protsess.

Eestis on 2763 järve kogupindalaga 210 27 ha. Järveelupaikade peamine ohutegur on inimtegevusest põhjustatud eutrofeerumine, mis viib järvede kinnikasvamise ja ökosüsteemi vaesumiseni. Selle vältimiseks tuleb vähendada nii seisu- kui vooluveekogudesse jõudvat saasteainete hulka (väetiste kasutamise ja nende veekeskkonda sattumise piiramine, asulate reovee puhastamine, taimestiku puhveralade loomine veekogude ümber, märgalade taastamine või loomine põllumajandusest pärit taimetoitainete sidumiseks, maaparandussüsteemide rekonstrueerimisel settetiikide rajamine jms). Asulate puhastusseadmed tuleb kaasajastada ja tagada nende pidev kvaliteetne töö. Kõrgendatud tähelepanu väärivad veekasutusega seotud tööstusettevõtted. Veereostus on sageli aastaajalise iseloomuga ja selle mahu jälgimine keeruline. Erilist tähelepanu väärivad kaitsealuseid järvi toitvad jõed. Eesti järvedest jääb kaitstavatele aladele pindalaliselt 24%.

Jõe ökosüsteemide elustikule kujutavad märkimisväärset ohtu maaparanduskraavidest suurveega jõkke uhitud setted. Lokaalset ent pikaajalist mõju avaldavad regulaarsed maaparanduse eesvoolude puhastustööd. Kuivenduskraavidest jõgedesse uhitavate setete mõju vähendamiseks on oluline rajada uute kuivenduskraavide suubumise kohtade ette settetõkked. Sama tähtis on varem loodud kuivenduskraavidest setete uhtumise vältimine sinna settetõkete rajamise teel. Eesvoolude puhastamise planeerimisel tuleb arvestada vooluvee elustiku säilitamise vajadustega ning rakendada uudseid meetmeid eesvoolude korrashoiul.

Jõgedele ehitatud paisud on kaladele ja muule vee-elustikule ületamatuks takistuseks, mis ei lase liikidel pääseda koelmualadele ja teistele elupaikadele ning halvendavad seeläbi jõgede seisundit. Eesti jõgedel on üle 300 paisu (155 lõheliste jõgedel ja u 150 veel muudel kalastikuliselt olulistel jõgedel). Eesmärk on võimaldada liikide juurdepääs kasutusest väljas olevatele potentsiaalsetele elu- ja sigimispaikadele. Vastavalt valitsusliidu programmile tuleb tagada traditsiooniliste kalajõgede elujõulisus, hea seisund ja kalade läbipääs paisudest koelmualadele. Lõheliste elupaikadena tähtsaid ja kaitstavaid jõgesid on kokku 4436 km. Lõheliste elupaikade kaitse eesmärgiks on kaitsta ja taastada lõhe, meriforelli, harjuse ja jõeforelli asurkondi.

Eesti algupärased lõhepopulatsioonid¹⁴ on olulised kogu Läänemere loodusliku lõhe säilimise seisukohalt. Praegu on heas seisundis ainult Keila jõe lõhepopulatsioon. Lisaks looduslikele lõhepopulatsioonidele on eesmärk taastada lõhe looduslik paljunemine jätkuutlikul tasemel endistes lõhejõgedes nagu Pirita, Jägala, Valgejõgi, Loobu, Selja ja Purtse jões. Narva jõe lõhe ja teiste siirdekalade koelmualade taastamine on võimalik ainult rahvusvahelises koostöös. Lisaks lõheliste jõgedele on kaitstavatel aladel veel 2180 km jõgesid ning ojasid, kus elavad ja paljunevad samuti ohustatud kalaliigid.

Vee-elupaikade kaitsekorralduskavad tuleb integreerida veemajanduskavadega, käsitledes jõge tervikuna, mh arvestades jõekorridoridega seotud liikide kaitsevajadust.

¹⁴ Neljas jões, Kunda, Keila, Vasalemma ja Pärnu jões, on säilinud meie oludega kohastunud algupärase genofondiga lõhepopulatsioonid, mis vajavad kõige rangemat kaitset ja tuge, kuna lõhe geneetiline mitmekesisus on meil esinevatest lõhelistest kõige suuremas ohus.

Põllumajandustootmisega kaasnev hajureostus on jätkuvalt probleemiks veekogude hea seisundi saavutamisel ja säilitamisel. Seetõttu on oluline enam ressursse suunata põllumajandusliku hajureostuse vähendamiseks erinevate toetuskeemide kaudu.

Jõeelupaikade looduslikkuse taastamiseks rajatakse paisudele kalapääse, taastatakse vanajõgesid ja lõheliste koelmualadeks olevaid karestikke ning eemaldatakse tarbetuid paise ja paisuvaresid.

Allikate kaitse on Eestis reguleeritud lisaks looduskaitseadusele ka veeseadusega. Oluline on allikate seisundi selgitamine ja rikitud allikate seisundi parandamine.

Eesti **merealade** pindala, mis hõlmab nii territoriaalmerd kui ka majandusvööndit¹⁵, on 3 600 000 ha, millest 735 809 ha ehk ligikaudu 20% moodustavad merekaitsealad. Kõik praegused merekaitsealad asuvad Eesti territoriaalmeres. Kaitsealadega kaitstakse liike ja nende elupaiku ning meremaastikke. Looduskaitse huviorbiidis on suurima elurikkusega avameremadalikud - liivamadalad ja karid. Elurikkuse inventuuridega on täna kaetud ligikaudu 1/3 Eesti territoriaalmerde pindalast. Vajalik on mereinventuuride jätkumine, sh ka majandusvööndis, mida täna on veel vähe uuritud. Inventuuride tulemuste alusel määratletakse konkreetseid tegevusi mere-elupaikade soodsa seisundi tagamiseks, sh vajadusel täiendavate merekaitsealade loomiseks.

Mere-elupaiku ohustab toitainete üleküllus ja otsene reostus, intensiivne laevaliiklus ja merre ehitamine ning mere muu intensiivistuv kasutamine. Merealade ruumilise planeerimisega riiklikul tasandil on alustatud, siiani on merd mõjutavaid tegevusi reguleeritud ja korraldatud valdkonnapõhiselt.

Eestil on pikk ja liigendatud rannajoon, kus leiduvad elupaigatüübid on väga tundlikud välistele mõjutustele. **Rannikelupaikade** seisund on Eestis enamasti soodne tänu rannaaladel kehtinud ja kehtivatele piirangutele, kuid teatud kohtades on vajalik rannikelupaikade taastamine. Ranna- ja kaldavööndite elupaiku kaitstakse lisaks kaitstavatele aladele ka ranna- ja kaldakaitse piirangu-, ehituskeelu- ja veekaitsevööndi abil. Otstarbekas on seni reformimata riigimaad ranna- ja kaldaaladel, kui suurt avalikku huvi omavad rekreatsioonipiirkonnad, jätta riigiomandisse.

Paljandid ja koopad pakuvad elupaiku paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele. Ka nende elupaikade seisundit jälgitakse ja vajadusel võetakse meetmeid olukorra parandamiseks.

Aastal 2007. a hinnati EL-i loodusdirektiivi elupaigatüüpide seisundit. Vastava aruande järgi on 60-st meil esinevast loodusdirektiivi elupaigatüübist hinnatud soodsas seisundis olevaks 25 elupaigatüüpi, ebapiisavaks 21, halvaks 9 ning 5 elupaigatüübi olukord on täpselt teadmata. Eesmärk on kõigi EL-i loodusdirektiivi elupaigatüüpide soodsa seisundi saavutamine, kuid sama oluline on tagada ka juba saavutatud soodsa seisundi säilimine.

Mitmete elupaigatüüpide (näiteks mereelupaigad, karstijärved, nõmmed, nõrgalubjaallikad, lammimetsad) levik ja/või seisund on täna ebapiisavalt uuritud. Ohustatud ja väheuuritud elupaigatüüpide leviku ning seisundi edasine täpsustamine ning andmete perioodiline uuendamine nii inventuuride kui regulaarse seire abil on elupaikade soodsa seisundi saavutamise põhieeldusi.

Esinduslikumad elupaigad on võetud kaitse alla, moodustades kaitsealasid ja hoiualasid. Tulemuslikuks elupaikade kaitseks peavad kaitstavad alad moodustama ühtse ökoloogilise

¹⁵ Merealapiiride seaduse (RT 1993, 14, 217) kohaselt on Eesti territoriaalmerde laiuseks 12 meremiili, mida mõõdetakse mõttelisest joonest ning mis madalvee puhul ühendab omavahel maismaa, saarte, laidude, kaljude ja veest väljaulatavate üksikute kivide rannikust kõige kaugemal asuvaid punkte.

võrgustiku, kus liikidele oleks tagatud võimalus vabalt liikuda kõigil neile sobivatel elupaikadel. Olemasolevate kaitsemeetmete tõhusus vajab täiendavat analüüsimist. Esmalt tuleb välja töötada indikaatorid meie kaitstavate alade ökoloogilise sidususe hetkeseisu hindamiseks.

Elupaigatüüpide tervikliku kaitse tagamiseks tuleb arengukava kehtimisperioodi jooksul koostada elupaigatüübipõhised tegevuskavad. Nendes analüüsitakse elupaigatüübi olukorda kogu riigi ulatuses, mh sidusust ja seniste tegevuste efektiivsust ning planeeritakse konkreetsed kaitsesoovitused, koos eelisjärjestatud tegevuste ja tegevuspiirkondadega. Lähtudes mitmete elupaigatüüpide kaitse rahvusvahelistest kohustustest (eelkõige EL-i loodusdirektiivist) tuleb sellistes kavades arvestada ka Eesti vastutust konkreetse elupaigatüübi kaitsele üle-euroopaliselt. Elupaigatüübipõhistest tegevuskavadest lähtuvalt tuleb planeerida konkreetsed tegevused vastavates kaitstavate alade kaitsekorralduskavades.

Eesmärk on, et aastaks 2020 paraneb tänu rakendatud kaitsemeetmetele vähemalt 14 elupaigatüübi seisund Eestis.

Meede 2.2. Elupaikade soodsa seisundi tagamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.2.1 Poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine	45 000 ha taastatud ja hooldatud poollooduslike kooslusi (hooldajatel on olemas vajalikud vahendid, ligipääs hooldatavatele aladele on tagatud)	2020
2.2.2 Metsaelupaikade kaitse tagamine (sh rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilise esinduslikkuse täpsustamine, vajakute hindamine ja realiseerimine, põlismetsaliikide elupaiganõudluse uurimine)	Kohane kaitse on tagatud tüpoloogiliselt esinduslikule metsavalimile (10%), põlismetsaliikide elupaiganõudlus teada	2020
2.2.3 Ohustatud sooelupaikade taastamine kaitstavatel aladel	10 000 ha taastatud madal- ja siirdesooelupaiku ning rabade servaalasid (servamäred, siirdesoo- ja rabametsad, rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad kaitstavatel aladel)	2020
2.2.4 Jõeelupaikade looduslikkuse taastamine (vee-elustiku liikumisteede avamine, vanajõgede taastamine jmt)	Taastatud ökoloogiliselt funktsioneerivad jõeelupaigad	2020
2.2.5 Ohustatud mereelupaigatüüpide kaardistamine ja nende kaitse tagamine	Ohustatud mereelupaigatüübid kaardistatud ja väärtuslike merealade kaitse tagatud	2020
2.2.6 Väheuuritud (karstijärved, nõmmed, nõrglubjaallikad, lammimetsad jt) ja ohustatud elupaigatüüpide seisundi selgitamine	Väheuuritud ja ohustatud elupaigatüüpide andmed on perioodiliselt kaasajastatud	Väheuuritud elupaikadel 2015, ohustatud elupaikade uurimine pidev

2.2.7 Ranna- ja kaldakaitsemeetmete tõhususe analüüs ja vajadusel täiendavate meetmete rakendamine	Ranna- ja kaldakaitse tõhus	2020
2.2.8 Elupaikade võrgustiku ökoloogilise sidususe analüüsimine ja arendamine, sh indikaatorite väljatöötamine	Elupaikade võrgustiku ökoloogilise sidususe analüüs tehtud, vajalikud meetmed võrgustiku sidususe täiendamiseks välja töötatud ja rakenduses	2020
2.2.9 Ohustatud elupaigatüüpidele üldiste kaitsemeetmete kavandamine: elupaigatüüpide tegevuskavade koostamine, kus on mh üldised taastamis/hooldusjuhised, olemasolevate kaitsemeetmete piisavuse analüüs, alade eelisjärjestamine lähtuvalt kaitsetegevuste olulisusest	Ohustatud elupaigatüüpidele on kavandatud tõhusad kaitsemeetmed kogu riigis	2020

2.3. Maastike kaitse

Loodusliku mitmekesisuse elupaigaülene tasand on maastik. Tänaused maastikud on kujunenud looduse ja inimese ajalooliselt muutlikus koosmõjus, sõltudes seega tuntaval määral sotsiaal-majanduslikest muutustest.

Maastikul kui elukeskkonnal on nii ökoloogiline, majanduslik kui ka kultuurilooline (sh teaduslik) väärtus, maastikukaitse on valdkondadevaheline tegevus. Rahvusvaheliselt on maastike kaitse olulisimaks raamistikuks Euroopa maastikukonventsioon, mille põhiidee on suunatud maastiku erinevate väärtuste säilitamisele, ühendades nii loodus- kui kultuuripärandi. Eestis leidub rohkelt mitmekesisist ja rikkumata maastikku, mis pakub eluruumi lisaks inimesele veel paljudele liikidele.

Üldiseks probleemiks on maastike mitmekesisuse vähenemine. Eesmärgiks on Eestile omaste maastike väärtustamine, säilitamine ja nende ilme parandamine. Loodus- ja kultuurimaastike mitmekesisuse säilitamine ja suurendamine ning toimivus traditsioonilise asustuse ja maakasutuse kaudu tagab maapiirkondade kultuuripärandi säilimise ning loob eeldused maastikulise ja bioloogilise mitmekesisuse säilimiseks. Kaitstavatel loodusobjektidel, eelkõige rahvusparkides ja maastikukaitsealadel, asuvad Eesti esinduslikuimad maastikud. Sellistel aladel on maastike kaitse eraldi kaitse-eesmärgina sõnastatud. Oluline on loodus- ja pärandkultuurimaastike säilitamine ning nende killustumise vältimine.

Omalaadseks väravaks inimese ja looduse vahel on pargid. Pargid on tänu oma maastikulisele mitmekesisusele (avatud ja suletud alad, suurte vanade puude ja veekogude olemasolu jmt) elupaigaks paljudele erinevatele taime- ja loomaliikidele. Eesmärk on tagada kõikides looduskaitsealustes parkides väärtuste säilimine iga-aastase avatud alade niitmise ja puistu asjakohase hooldamisega.

Maastikku ilmestavaid teadusliku, esteetilise või ajaloolis-kultuurilise väärtusega puid, allikaid, rändrahnne, jugasid, karestikke, panku, koopaid ja karstivorme kaitstakse looduse üksikobjektidena. Eesti maastike üheks haruldasemaks ning samas ohustatumaks osaks on

hiied, ristipuud, pühad allikad, kivid jt looduslikud pühapaigad. Olles mujal Euroopas valdavalt hävinud, hoiavad need ajaloolised alad olulist osa kogu Euroopa maastiku- ning kultuuripärandist. Probleemiks on pühapaikade vähene uuring ja väärtustatus.

Ranna- ja kaldaalad on väga eriilmelised piirkonnad, kus väikesel alal märkimisväärselt muutuvad keskkonnatingimused loovad sobivad eeldused erinevate liikide olemasoluks. Looduslike ranna- ja kaldaalade säilitamiseks on kehtestatud ehituskeelu- ja piiranguvöönd. Avalikus omandis olevad ranna- ja kaldaalad nagu ka pargid on armastatud paigad vabaaja veetmiseks.

Probleemiks on maastike risustatus (mahajäetud hooned, põllumajandus- ja militaarobjektid), maakasutuse polariseerumine (osa maast on rikutud jäätmaa, osa kasutamisisintensiivsus aga liiga suur – nt valglinnastumine, ehitussurve ja külastuskoormuse kasv rannikualadel), rikutud maastike vähene taastamine/korrastamine ning väikeste maastikku ilmestavate niitude võsastumine.

Rohevõrgustiku¹⁶ käsitlemist ja toimimist tuleb analüüsida lähtudes EL-i rohelise infrastruktuuri ehk rohetaristu strateegiast. Rohetaristu üheks olulisemaks eesmärgiks on tagada elupaikade ökoloogiline sidusus ning elupaikade ja nende vaheliste liigilevikukoridoride piisavus.

Rohelise infrastruktuuri säilitamine ja tugevdamine on väga oluline ka linnaruumis ning asulate ümber. Üle 70% Eesti elanikest elab linnalistes asulates ja linnades. Seega on linnaelustiku mitmekesisus ja hea seisund olulised linnakeskkonna kvaliteedi tagajana ja mõjude puhverdajana. Täna on veel vähe linnaelustiku-uuringuid (algust on tehtud Tallinnas).

Toimiva rohelise infrastruktuuri täiendamiseks tuleb muuhulgas määratleda kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaa ja metsamaa ning rakendada meetmeid nende säilitamiseks. See ei tähenda uute kaitstavate alade moodustamist ega täiendavate piirangute kehtestamist, vaid olemasolevate tootmisviiside ja toetuskeemide analüüsi ja vajadusel täiendamist, et tunnustada ja toetada maaomanikke ja maakasutajaid, tänu kelle tegevusele on loodusväärtused säilinud. Kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaa määratlemisel tuleb arvestada poollooduslike koosluste osatähtsust, tootmisviise, maastiku mosaiiksust ning ohustatud liikide esinemist. Kõrge loodusväärtusega metsamaaks on metsad, kus nende kaitse ja majandamine (kas ajalooline või praegune) toetab nii looduslike liikide ja elupaikade mitmekesisust, kui ka ohustatud liikide säilimist.

Meede 2.3. Maastike mitmekesisuse tagamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.3.1 Maastikuväärtuste säilitamine	Maastikuväärtused on kaitstud	Pidev
2.3.2 Kaitstavate maastike, sh parkide säilimise tagamine	Kaitstavate maastike säilimine on tagatud	Pidev
2.3.3 Risustatud alade korrastamine ning risustavate üksikelementide likvideerimine	Risustatud alad on korrastatud ning risustavad üksikelemendid likvideeritud	Pidev
2.3.4 Rohevõrgustiku toimimise analüüs ja vajadusel täiendavate tegevuste (nt maastikuhoiduskavad, kõrge loodusväärtusega alade kontseptsioon,	Olemasoleva rohevõrgustiku analüüs teostatud, vajadusel täiendavad tegevused rakendatud	2016, täiendavad tegevused 2020

¹⁶ Maakonna tasandil kaitstakse maastikke maakonnaplaneeringu teemaplaneeringutega nagu „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“, mille alateemadeks on väärtuslikud maastikud ja rohevõrgustik.

elustiku, sh linnaelustiku mitmekesisust arvestavate planeerimisalaste suuniste välja töötamine jms) kavandamine. EL-i rohelise infrastruktuuri kontseptsiooni rakendamine		
--	--	--

2.4. Kaitstavate loodusobjektide kaitsekorraldus ja Natura 2000

Tänase looduskaitse korralduse põhijooned Eestis määratleti 1994. a vastu võetud kaitstavate loodusobjektide seadusega ja täpsustati 2004. aastal jõustunud looduskaitse seadusega, mis arvestab EL-i looduskaitse õigusaktidega, eelkõige linnu- ja loodusdirektiiviga. Looduskaitse seaduse alusel kaitstakse loodust väärtuslike alade kasutamise suunamisega – kaitse-, hoiualade ja püsielupaikade moodustamisega, kaitstavate liikide isenditega tehtavate tehingute reguleerimisega, loodushariduse ja teadustöö soodustamisega ning rikkumiste eest vastutuse määratlemisega. Kaitstavad loodusobjektid on kaitsealad, hoiualad, kaitsealused liigid, kivistised, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid ja kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid.

Looduse mitmekesisuse säilitamiseks ja ohustatud liikide ning elupaikade soodsa seisundi tagamiseks on võetud kaitse alla 18% Eesti maismaast ja 31% veealast. Kokku on 2012. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis 3705 pindalalist kaitstavat loodusobjekti, nendest rahvusparke 5, looduskaitsealaid 131, maastikukaitsealaid 150 ning maastikukaitseala eritüüpe – parke ja puistuid 540, vana ehk ENSV aegse, uuendamata kaitsekorraga alasid 116, hoiualasid 344, püsielupaiku 1201, kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavaid loodusobjekte 20 ja kaitstavaid looduse üksikobjekte 1198.

Eesti kaitsealade võrgustiku esindusalad on rahvusparkid. Rahvusparkides põimuvad looduse, maastike ja kultuuripärandi hoid, uurimine ja tutvustamine. Rahvusparkide, nagu teistegi kaitstavate alade kaitsekorralduses tuleb erilist tähelepanu pöörata tegevuste järjepidevusele ja erinevate osapoolte koostööle.

Loodusväärtuste säilimiseks vajalik kaitsekord kehtestatakse kaitsealadel, püsielupaikadel ja üksikobjektidel kaitse-eeskirjaga, millega pannakse paika kaitse-eesmärgid ja nende saavutamiseks vajalikud meetmed. Hoiualade kaitse-eesmärgid on sätestatud kaitse alla võtmise otsuses ja kaitsekord tuleneb looduskaitse seadusest.

Kaitsekorralduse esmane eesmärk on olemasolevate kaitstavate loodusobjektide kaitse-eesmärkide saavutamine. Kaitsekorra kavandamisel tuleb arvestada, et piirangud oleksid proportsionaalsed, st kaitse peab olema piisavalt tõhus loodusväärtuste kaitsmiseks, kehtestamata samal ajal põhjendamatuid kitsendusi maaomandi ja loodusvarade kasutamisele. Vajalik on kehtestada kõigile kaitse all olevatele loodusväärtustele ajakohastatud kaitsekord. Esmatähtis on kaitsekorralduse tegelik rakendamine, eesmärgiga tagada kaitse alla võetud alade tulemuslik kaitse. Kaitsealade võrgustiku arendamine toimub lähtudes esinduslikkusest ja ökoloogilise sidususe printsiibist.

Kaitse tulemuslikuks korraldamiseks ja kaitse-eesmärkide saavutamiseks koostatakse kaitstavatele objektidele kaitsekorralduskavad. Kaitsekorralduskavades tuuakse välja olulised keskkonnategurid ja nende mõju loodusobjektile, ala kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused ja nende eelisjärjestus, ajakava ja maht ning kava elluviimiseks vajalik eelarve.

Ühtlustada tuleb kaitse planeerijate ja looduskaitse partnerite arusaamu sobivate kaitse- ja taastamisvõtete kohta. Kaitsekorralduslike tööde planeerimise aluseks on kaitse tulemuslikkuse hinnangud. Täiendamist ja rakendamist vajab kaitse- ja taastamismeetmete tulemuslikkuse hindamise metoodika.

Natura 2000

EL-i looduskaitse põhineb kahel direktiivil: linnu- ja loodusdirektiivil. Nimetatud direktiivide nõuete täitmiseks on moodustatud EL-i kaitstavate alade võrgustik – **Natura 2000**. Natura 2000 võrgustik koosneb linnudirektiivi artikli 4 lõike 1 ja 2 alusel valitud linnualadest ning loodusdirektiivi artikli 3 lõike 1 ja artikli 4 alusel valitud loodusaladest.

Natura 2000 võrgustik koosneb Eestis (seisuga 1. jaanuar 2012) 542 loodusalast kogupindalaga 1 149 000 ha ja 66 linnualast kogupindalaga 1 259 200 ha. Loodusaladel kaitstakse 60 elupaigatüüpi (millest 18 on esmatähtsad) ning 51 taime- ja loomaliigi (millest 4 on esmatähtsad) elupaiku. Linnualadel kaitstakse 136 linnuliigi elupaiku. Kuna loodusalad ja linnualad kattuvad osaliselt või täielikult, on Natura 2000 alade pindala kokku 1 475 200 ha, millest ligi pool on mereala. On elupaigatüüpe, mille soodsa seisundi saavutamiseks tuleb nende esinduslikumaid leiukohti täiendavalt kaitse alla võtta. Näiteks mereelupaigatüüpide, karstijärvede ja lammimetsade kaitseks tuleb Eestis veel vähemalt üks ala iga elupaigatüübi kohta täiendavalt Natura 2000 võrgustikku määrata.

Natura 2000 alad on kaitstud looduskaitsealade alusel kaitsealade, hoiualade, püsielupaikade või kaitstavate looduse üksikobjektidena. Täitmaks EL-i loodusdirektiivi eesmärki – tagada kõikide EL-is ohustatud liikide ja elupaigatüüpide soodne seisund, tuleb Natura 2000 aladel kindlustada kaitse-eesmärgiks olevate liikide ja elupaigatüüpide säilimine või vajadusel nende taastamine ning kehtestada kohased kaitsemeetmed, mis tagavad nende väärtuste soodsa seisundi saavutamise. Selleks tuleb lõpule viia kaitsekordade piisavuse hindamine ja vajadusel kaitsekorra uuendamine, kaitsekorralduskavade koostamine ning üksikute seni veel siseriikliku kaitseta Natura 2000 alade kaitse alla võtmine, millega oleksid ühtlasi täidetud ka eri-loodusala¹⁷ määramise nõuded.

Liikmesriigid koostavad iga kuue aasta järel aruande loodusdirektiivi elupaigatüüpide ja liikide seisundi ning Natura 2000 võrgustiku kohta, mis sisaldab mh teavet rakendatud kaitsemeetmete kohta. Samalaadne aruanne tuleb koostada linnudirektiivi alusel.

Natura 2000 eesmärkide saavutamisel on oluline osa lisaks siseriiklikele vahenditele erinevatel EL-i finantsmehhanismidel (Euroopa Regionaalarengufond, Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond, LIFE jt).

Loodusdirektiivist tuleneb kohustus **hinnata kavandatavate tegevuste mõju Natura 2000 alade** kaitse-eesmärkide ja terviklikkuse säilimisele. Hinnata tuleb nii nende tegevuste võimalikku mõju, mida kavandatakse Natura 2000 ala piirides, kui ka nende tegevuste mõju, mida kavandatakse väljaspool Natura 2000 ala, kuid mis võivad mõju avaldada Natura 2000 ala loodusväärtustele. Eestis on Natura 2000 mõju hindamine osa keskkonnamõju (sh strateegilisest) hindamisest. Arendustegevuse mõju hindamise kvaliteet mh kaitstavatele aladele ja Natura 2000 aladele vajab parandamist ja ekspertide pädevustasemed vajavad ühtlustamist. Selleks on oluline analüüsida senise praktika rakendamise optimaalsust, vajadusel seda täpsustada, koostada täiendavaid juhendmaterjale ning korraldada koolitusi nii

¹⁷ Liikmesriik peab kuue aasta jooksul peale Euroopa Komisjoni poolt loodusalade kinnitamist ühenduse tähtsusega aladena, määrama loodusalad eri-loodusaladeks, kinnitades ühtlasi ala kaitse-eesmärgid ja spetsiifilised meetmed kaitse-eesmärkide saavutamiseks.

ekspertidele kui ka ametnikele. Olulisel kohal Natura 2000 mõju hindamise kvaliteedi parandamisel on kohalike omavalitsuste suutlikkuse tõstmine.

Looduskeskkonna ja -varade seaduspärase kasutamise üle teostab **järelevalvet** Keskkonnainspeksioon. Kaitsealadel on peamisteks rikkumisteks kujunenud mootorsõidukitega sõitmine väljaspool selleks määratud teid ning ebaseaduslik ehitamine. Ebaseadusliku ehitamise piiramisel on oluline roll ka kohalikel omavalitsustel, kes kehtestavad detailplaneeringuid ning teevad otsesest ehitusjärelevalvet. Üldiselt on rikkumiste arvud, trahvid ja keskkonnakahju suurused looduskaitsealases järelevalves aastatega vähenenud. Sellele on kaasa aidanud nii seadusandluse täpsustumine, järelevalve tugevnemine ja koostöö korrakaitseasutuste vahel, aga kindlasti ka inimeste teadlikkuse tõus.

Meede 2.4. Loodusobjektide kaitse korraldamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.4.1 Kõigile kaitstavatele loodusväärtustele kohase kaitse tagamine (kaitse tulemuslikkuse analüüsid, vajadusel kaitsekorra kohandamine, mh Natura 2000 aladele kaitsekorra tagamine)	Kohane kaitsekorraldus kõigil kaitstavatel loodusobjektidel	Kõigi kaitsealade kaitse-eeskirjad on kinnitatud LKS-i alusel 2016; kaitsekorralduskavad olemas kõigil Natura 2000 loodusaladel 2014, kõigil kaitsealadel ja hoiualadel 2020
2.4.2 Suure loodusväärtusega alade kaitse tagamine (inventuurid, alade või objektide kaitse alla võtmine)	On tagatud kõikide ohustatud liikide ja elupaigatüüpide piisav esindatus kaitstavatel aladel	Pidev
2.4.3 Täiendavate Natura 2000 alade väljavalimine ja esitamine Euroopa Komisjonile koos vastava andmestikuga	Alad esitatud	2016
2.4.4 Natura 2000 mõju hindamise süsteemi parandamine, täiendavate juhendmaterjalide koostamine ning koolituste korraldamine	Natura 2000 mõju hinnatakse asjakohaselt	2016

2.5. Loodusandmete kogumine, säilitamine ja kättesaadavuse tagamine

Ohustatud ja väheuuritud liikide ning elupaigatüüpide seisundi selgitamine ning andmete perioodiline uuendamine on üheks elurikkuse säilitamise põhieelduseks.

Loodusandmete kogumine toimub süsteemse riikliku seire raames ja vajadusel täiendavate inventuuride käigus. Kaitstavate liikide ja elupaigatüüpide inventuuride käigus kogutakse seirele alusandmestikku, mida ühtlasi kasutatakse üleriigiliste seisundihinnangute andmiseks ja analüüsiks. Seireprogramm koostatakse lähtuvalt rahvusvahelistest ja siseriiklikest kohustustest, sh liikide kaitseks ja ohjamiseks väljatöötatud tegevuskavadest,

kaitsekorralduskavadest, Punasest nimestikust, aga ka vajadusest ajakohastada liikide, koosluste ja maastike seisundit iseloomustavaid andmeid.

Eluslooduse seire käigus ei saada täna piisavalt andmeid teaduspõhiste otsuste langetamiseks ja rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks, nt linnu- ja loodusdirektiivist tuleneva elupaigatüüpide ja liikide seisundi aruandluseks, majandusmetsade elurikkuse muutuste kohta jm. Vajalik on kaardistada, milliste liikide ja elupaigatüüpide osas on meil andmevajakud, samuti leida võimalikud kattuvused erinevate seireprogrammide vahel. Eesmärgiks on toimiva sidusa ja optimaalse seiresüsteemi loomine. Täiustada tuleb seire läbiviimise meetodikaid, sh kasutades kaugseire võimalusi. Tuleb arendada sidusust eluslooduse seire ja teiste riikliku seire allprogrammide vahel, eluslooduse seire erinevate alavaldkondade vahel, riikliku ja kaitsekorraldusliku seire ja inventuuride vahel. Eelnimetatust lähtuvalt tuleb korrastada ja tihedamalt seostada ka seirejaamade ja -alade võrgustik ning seiratavate parameetrite valim, mis ei ole sageli esinduslik, et anda teavet riigi tasemel toimuvatest muutustest.

Erinevate teadusasutuste loodusteaduslikes kogudes talletatakse üksikorganisme, nende rakke või DNA-d ning kogude andmebaasides hoitakse nende kohta käivat metaandmestikku. Oluline on loodusteaduslike kogude andmete koondamine ühtsesse võrgustikku.

Erinevates andmebaasides olevad loodusandmed peavad olema koos kasutatavad. Selleks on vajalik seni eraldiseisvate andmekogude (loodusdirektiivi elupaigatüüpide andmestik, Natura 2000 standardandmebaas, võõrliikide andmebaas jt) struktuuride, andmekoosseisude ja funktsioonide (nii kasutamise kui eesmärkide mõttes) analüüs ja liidestamine. Vajalik on juba kasutuses olevate rakenduste edasine arendus (nagu eElurikkuse andmebaas, loodusvaatluste andmebaas, bioloogilise mitmekesisuse teabevõrgustik, EELIS, kaitsekorraldus- ja tegevuskavade rakendus, ühine seireinfosüsteem jt), et tagada andmete efektiivne kasutamine. Keskkonnalubade ja erinevate keskkonda puudutavate otsuste kättesaadavust internetis on vaja lihtsustada.

Tagada tuleb looduskaitse andmeid haldavate andmebaaside infovahetus muude vajalikku taustainfot haldavate andmebaasidega (maakataster, rahvastikuregister jm). Eesmärgiks on tagada andmete kättesaadavus ning tõhustada kogutud andmetest info tootmist erinevatele kasutajagruppidele suunatud ülevaadete ja analüüside näol. Andmete ja info paremaks toomiseks kasutajateni ja seire raames kogutavate andmete kasutamise suurendamiseks tuleb arendada veebipõhiseid terviklikke andmeotsingu- ja analüüsiteenuseid.

Meede 2.5. Loodusandmete kättesaadavuse tagamine ja loodusteaduslike kogude säilitamine.		
Tegevussuund ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.5.1 Eluslooduse seiresüsteemi (andmekogumise mehhanismid, andmete esinduslikkus jne) analüüs, vajakute, kattuvuste määratlemine ning meetodikate täpsustamine, optimaalse seirevõrgustiku loomine ja rakendamine	Optimaalne seire rakendatud, olemas on teaduspõhised andmed otsuste langetamiseks	Metoodikad täpsustatud 2016, seire pidev
2.5.2 Loodusteaduslike kogude andmestiku koondamine ühtsesse võrgustikku	Loodusteaduslike kogude andmestik on ühtselt kasutatav	2020
2.5.3 Andmebaaside (mh ruumiandmete) ning vastavate rakenduste arendamine ning	Olemasolevate andmete kättesaadavus erinevatel	Pidev

tehnilise ja sisulise liidestatuse parandamine	tasanditel on tagatud	
--	-----------------------	--

2.6. Rahvusvaheline koostöö elurikkuse kaitseks

Erinevate looduslike liikide poolt asustatud piirkonnad, nagu ka mitmesuguste elupaikade levialad ei ühti enamasti riigipiiridega. Miljonid arktilised veelinnud, kes peatuvad kevad- ja sügisrändel Eestis, talvituvad Lõuna-Euroopas ja pesitsevad polaar-aladel. Efektiivselt kaitsta saab niisuguseid liike vaid nende rändetele jäävate riikide koostöös. Selliseid näiteid on palju, seetõttu saab looduse kaitse olla tulemuslik vaid riikidevahelises koostöös. Looduskaitse rahvusvahelise koostöö eesmärk on kaasa aidata looduse seisundi parandamisele ja keskkonnateadlikkuse kasvule ning säästva arengu põhimõtete juurutamisele nii Eestis, Euroopas kui kogu maailmas.

Olulisemad rahvusvahelised lepped, mis kohustavad kaitsma elurikkust lisaks EL-i nõuetele ja millega Eesti on liitunud, on Ramsari konventsioon märgalade kaitseks, Rio de Janeiro bioloogilise mitmekesisuse konventsioon, CITES ehk Washingtoni konventsioon, mis reguleerib rahvusvahelist kauplemist ohustatud looma- ja taimeliikidega, Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon ehk HELCOM, Berni konventsioon Euroopa taimestiku, loomastiku ja nende elupaikade kaitseks, Bonni konventsioon rändliikide kaitseks ning UNESCO ülemaailmne kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsioon. Aastal 2007 liitus Eesti Maailma Looduskaitseliiduga (IUCN) ning detsembris 2010 Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooniga (OECD). Rahvusvaheliste lepetega võtavad osapooled elurikkuse kaitseks erinevaid kohustusi: näiteks Ramsari konventsiooniga liitunud riigid kohustuvad nimetama ja säilitama rahvusvahelist tähtsust omavaid märgalaid; HELCOM-i konventsiooniga liitunud riigid teevad Läänemere strateegia raames aktiivset koostööd keskkonnasäästlikkuse ja Läänemere ohutuse küsimustes mh laevaliikluse turvalisemaks muutmiseks ja reostuse vähendamiseks. Eesmärk on tulemuslik rahvusvaheline looduskaitseteemaline uurimis-, infovahetus- ja kaitsekorraldusala koostöö.

Keskkonnainspektsioon kontrollib rahvusvaheliselt kaitse all olevate liikide- ja neist valmistatud toodetega kauplemise vastavust CITES-i konventsiooniga kehtestatud reeglitele. CITES-i lisadesse kantud liikidega tehtavate tehingute alase järelevalve raames tuleb lisaks kauplustele ja turgudele kontrollida ka läbi interneti tehtavate tehingute seaduslikkust.

Säästva arengu põhimõtete elluviimiseks ja tutvustamiseks on loodud UNESCO ülemaailmne programm „Inimene ja Biosfäär“. Eesti osaleb selles programmis aastast 1990 Lääne-Eesti Saarestiku Biosfääri alaga¹⁸. Erinevate huvigruppide (teadlased, omavalitsused, vabauhendused jt) koostöös tuleb koostada ja rakendada Lääne-Eesti Saarestiku Biosfääri ala programm, mille põhimõtteks on ökosüsteemne lähenemine majanduse ja looduse tasakaalustamisel kohalikul tasandil, rahvusvahelist kogemust kasutades.

Looduskaitseteabe vahetus teiste maadega nt teaduslike andmete, sotsiaalmajanduslike uurimuste, koolitusprogrammide jm jagamise osas kasvab igal aastal. Ühiste eesmärkide saavutamiseks tegutsetakse valitsuste, valitsusväliste ühenduste ja rahvusvaheliste organisatsioonide koostöös.

¹⁸ Moodustamise alus on ENSV Valitsuse 27. detsembri 1989. a määrus nr 426.

Meede 2.6. Rahvusvaheline koostöö elurikkuse kaitseks.		
Tegevussuund ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.6.1 Rahvusvaheline uurimis-, infovahetus- ja kaitsekorraldusalane koostöö, sh rahvusvaheliste kokkulepetega võetud kohustuste täitmine (mh uute rahvusvahelise tähtsusega märgalade esitamine Ramsari konventsiooni büroole ja Bonni konventsiooni ASCOBANS-i leppe nõuete ülevõtmine)	Rahvusvaheline looduskaitseline uurimis-, infovahetus- ja kaitsekorraldusalane koostöö toimib (rahvusvahelist tähtsust omavad märgalad on esitatud Ramsari nimestikku, ASCOBANS-i leppe nõuded on üle võetud)	Pidev, Ramsari alad on esitatud 2015, ASCOBANS-i leppe nõuded üle võetud 2014
2.6.2 Geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ning nendest saadava tulu õiglase jaotamise protokolliga (ABS Nagoya protokolliga) ¹⁹ liitumine	Geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ning nendest saadava tulu õiglase jaotamise protokoll on ratifitseeritud	2015
2.6.3 CITES-i ehk Washingtoni konventsiooni raames järelevalve tõhustamine	Järelevalve tõhus	Pidev
2.6.4 Lääne-Eesti Saarestiku Biosfääri ala programmi koostamine ja rakendamine	Programm on koostatud ja rakenduses	Programm 2014, rakendus pidev

2.7. Looduskaitsepiirangute kompenseerimine ja looduskaitsetööde toetamine

Looduskaitse toimib vaid kõigi osapoolte kaasabil. Oluline panus on siin eraomanikel, kes oma maal loodust kaitsevad ja aitavad kaasa loodus- ja püroökoloogiliste säilimisele. Elurikkuse kaitse tagamisel on ülioluline piisavate rahaliste vahendite olemasolu, maksimaalse tulemuse saavutamiseks tuleb integreeritult kasutada erinevaid olemasolevaid finantsmehhanisme ning välja töötada uusi.

EL-i ühise põllumajanduspoliitika kaudu on võimalik oluliselt mõjutada elurikkuse säilimist. "Eesti maaelu arengukava aastateks 2007–2013" (MAK) meetmetest on looduskaitsele üks olulisemaid poollooduslike koosluste hooldamise toetamine. Seda põllumajanduskeskkonnatoetust makstakse Natura 2000 aladel asuvate poollooduslike koosluste säilitamiseks. 2011. aastal määrati seda toetust kogusummas rohkem kui 4,4 miljoni euro eest, mille abil hooldati 24 000 ha. Kokku on perioodiks 2007–2013 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist poollooduslike koosluste hooldamise toetuseks ette nähtud 26,8 miljonit eurot. Jätkuvalt tuleb analüüsida, kas toetuse nõuded ja toetusmäärad vastavad kõikide ohustatud liikide ja koosluste nõudlustele ning vajadusel neid täiendada. Olemas on ka toetusskeemid ohustatud tõugu põllumajandusloomade ning kohalikku sorti taimede kasvatamiseks ning osaliselt ka veekaitseks. Tähelepanu tuleb pöörata ka kadumisohus olevatele varasemalt põllumajanduskultuuride kasvatamisel laialdaselt levinud liikidele nagu rukkilill, nisulill jt.

Looduskaitse piirangutest kompenseeritakse MAK-i raames Natura 2000 alade kaitseks kehtestatud piiranguid nii põllumajandustootjatele kui ka erametsaomanikele. Natura 2000

¹⁹ Geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ning nendest saadava tulu õiglase jaotamise protokoll.

põllumaa toetust maksti 2011. a 23 000 hektarile kogusummas 0,7 miljonit eurot (kokku on aastateks 2007-2013 kavandatud 8,6 miljonit eurot). Natura erametsatoetust maksti 2011. aastal 54 450 ha ulatuses kogusummas 3,7 miljonit eurot (kokku on aastateks 2007-2013 kavandatud 31,4 miljonit eurot). Vajalik on edaspidine toetusmeetmete pikaajaline ja stabiilne rahastus. Mitte alati ei ole toetuse määrad vastavuses piirangutega. Vajalik on tagada sellistel juhtudel toetussummade õiglasem määr. Väljaspool Natura 2000 võrgustikku olevate kaitstavate alade erametsaomanikele ei kompenseerita täna metsade majandamisele seatud piiranguid. Võrdse kohtlemise tagamiseks on vajalik välja töötada toetuskeem ka väljaspool Natura 2000 võrgustikku olevatele kaitstavatele aladele.

Elurikkust on vaja hoida ka väljaspool kaitstavaid alasid. Väljaspool Natura 2000 võrgustikku ja kaitstavaid alasid on elurikkuse tagamist toetavaid meetmeid ebapiisavalt. Liigestatud maastik loob eelduse elupaikade rohkuseks ja seeläbi ka liikide paljususeks. Elurikkuse kaitseks tuleb välja töötada ja rakendada täiendavaid rahastusskeeme nii spetsiifilise elupaiganõudlusega liikide kui ka maastiku (sh veekogude) mitmekesisuse säilitamiseks. EL-i ühise põllumajanduspoliitika maaelu arengu poliitika näeb ette liikmesriikidele kohustuse määratleda kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaa ja metsamaa ning rakendada meetmeid nende säilitamiseks. Oluline on kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaa ja metsamaa toetuskeemide väljatöötamine.

EL-i struktuurivahenditest on Euroopa Regionaalarengufondist perioodiks 2007-2013 ette nähtud 21,7 miljonit eurot kaitsekorralduskavade ja tegevuskavade koostamiseks ning nende alusel infrastruktuuri arendamiseks ja investeringute teostamiseks kaitstavatel aladel, sh elupaikade taastamiseks, elupaikade säilitamiseks vajamineva hooldustehnika ja kariloomade soetamiseks, võõrliikide tõrjeks, kaitsealuste parkide restaureerimiseks ja rekonstrueerimiseks ning külastust suunava infrastruktuuri rajamiseks ning hooldamiseks. Elupaigatüüpide seisundi parandamiseks on oluline rahaliste vahendite olemasolu ka edaspidi.

Ühtekuuluvusfondi vahenditest on perioodiks 2007-2013 planeeritud 19 miljonit eurot vooluveekogudel asuvate tõkestusrajatiste likvideerimiseks, kalapääsude rekonstrueerimiseks ja rajamiseks paisudel eesmärgiga tagada kalade vaba liikumine vooluveekogudel. Eelistada tuleb vooluveekogude kalastiku seisundi parandamist lõheliste elupaikade kaitseks olulistel, keskkonnaministri määrustes²⁰ loetletud, vooluveekogudel. Oluline on tagada nimetatud vahendite jätkumine kalastiku ja veekogude seisundi parandamiseks, millega tagatakse vee raamdirektiivi ja loodusdirektiivi nõuete täitmine.

EL-i LIFE programm toetab projekte, mille eesmärk on looduskaitse, keskkonnapoliitikate väljatöötamine ning keskkonnavalne teavitustöö. Programmist Eestile eraldatav toetuse maht oleneb esitatud taotluste kvaliteedist. Siiani on looduskaitse projekte toetatud aastas 0,7-1,3 miljoni euro ulatuses, mis on tunduvalt väiksem kui Eestile selleks eraldatud rahaline maht. Arvestades, et LIFE on ainus sihtotstarbeline programm konkreetsete looduskaitseprobleemide lahendamiseks, tuleb igakülgset toetada kvaliteetsete projektide koostamist.

Lisaks rahastatakse looduskaitseprojekte Šveitsi koostööprogrammi ning Norra ja Euroopa majanduspiirkonna finantsmehhanismidest.

Keskkonnainvesteeringute Keskuse looduskaitse programmist toetatakse tegevusi looduskaitse arengu kavandamiseks, kaitstavate loodusobjektide hooldamiseks ja kaitse korraldamiseks ning looduskaitse infrastruktuuri arendamiseks.

²⁰ „Lõheliste ja karpkalalaste elupaikadena kaitstavate veekogude nimekiri ning nende veekogude vee kvaliteedi – ja seireandmed ning lõheliste ja karpkalalaste riikliku keskkonnaseire jaamad“ ja „Lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis ja elupaikade nimistu“.

Riik toetab loodusliku mitmekesisuse säilitamist majandatavates metsades väljaspool kaitstavaid loodusobjekte, kus maaomanikule kompenseeritakse vääriselupaiga majandamata jätmisel saamata jäänud tulu. Erametsades asuvaid vääriselupaiku kaitstakse lepingute alusel.

Maamaksuseaduse alusel on kehtestatud 100% maamaksuvabastus kaitstavate loodusobjektide loodusreservaatidesse ja sihtkaitsevöönditesse jäävale maale ning 50% maamaksuvabastus kaitstavate loodusobjektide piiranguvöönditesse ja hoiualadele jäävale maale. Looduskaitsealistest piirangutest tuleneva maamaksu vähenemise kompenseerimise süsteemi tuleb analüüsida ja vajadusel arendada.

Looduskaitseaduse alusel on kaitstaval loodusobjektidel asuvat kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, võimalik kokkuleppel kinnisasja omanikuga riigile müüa. Seni on riik kulutanud loodusväärtuslike maade ostuks ca 3,2 miljonit eurot aastas. Edaspidi tuleb planeerida vastavate vahendite suurendamist.

Rahaliste vahendite piisavus ning sellele vastav administratiivne suutlikkus on võtmeküsimuseks kogu looduskaitse (sh Natura 2000 võrgustiku) eesmärkide saavutamiseks. Oluline on leida uudseid rahastamisviise elurikkuse kaitseks.

Looduskaitseaduse alusel hüvitatakse Eestis ja EL-is looduskaitseolulistest loomaliikide (hunt, karu, ilves, hallhüljes, viigerhüljes, euroopa naarits, merikotkas, kalakotkas) ning rändel olevate linnuliikide (sookurgede, hanede ja laglede) poolt põllumajandustootjatele ja kaluritele tekitatud kahjud ning kahjustuste vältimise abinõudele tehtud kulutused. Kahju hüvitamist käsitletakse vähese tähtsusega abina, mis pärsib kahjukannatajatele kompensatsiooni maksmist. Kahju ennetamise ja hüvitamise süsteemi tuleb analüüsida ning täiendada. Enam tuleb kahjude hüvitamisel arvestada kahjustuste vältimiseks rakendatud abinõudega ning suurendada kahjustuste vältimiseks tehtud kulutuste hüvitamise osakaalu. Ühe kahju ennetava meetmena tuleb analüüsida kompensatsioonipõldude rajamist hanelistele ja kurelistele.

Meede 2.7. Looduskaitsepiirangute kompenseerimine ja looduskaitsetööde toetamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
2.7.1 Natura erametsa-, põllumajandustoetuste, poollooduslike koosluste hooldustoetuste ja loodushoiutoetuste arendamine ja maksmine	Natura 2000 võrgustiku toetuste täiendatud süsteem toimib	Arendused 2016, maksmine pidev
2.7.2 Toetusmeetmete arendamine kaitsealadel väljaspool Natura 2000 alasid: metsapiirangute kompensatsioonimeetmete väljatöötamine ja rakendamine	Siseriiklike kaitsealade metsatoetuste süsteem toimib	Meetmed rakendunud 2014, maksmine pidev
2.7.3 Üleriigiliste elurikkuse säilitamiseks vajalike majanduslike meetmete väljatöötamine ja rakendamine: keskkonnasõbralike põllumajandusviiside (mh veekaitset toetavate viiside) soodustamine; kõrge loodusväärtusega alade kontseptsiooni ning nendele aladele toetusmehhanismide väljatöötamine ja rakendamine; liigikaitse (rukkirääk jt) toetusmeetmete väljatöötamine ja	Üleriigilised elurikkuse säilitamiseks vajalikud majanduslikud meetmed on välja töötatud ja rakenduses	Meetmed rakendunud 2017, maksmine pidev

rakendamine		
2.7.4 Maamaksuvabastuse süsteemi analüüs ja vajadusel täiendamine	Täiendatud maamaksuvabastuse süsteem toimib	2015
2.7.5 Looduskaitsealuste maade, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, riigile ostmise	Looduskaitsealune maa, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, on riigi omandis	Pidev
2.7.6 Liikide poolt tekitatud kahju ennetamise ja hüvitamise süsteemi analüüs ja täiendamine	Liikide poolt tekitatud kahju ennetamise ja hüvitamise parendatud, ajakohastatud süsteem rakendatud	Parendatud süsteem 2013, hüvitamine pidev

3. Loodusvarade kasutamine ja muu keskkonda mõjutav inimtegevus

Mitmekesine elurikas loodus on majanduse ja sotsiaalse heaolu üheks olulisemaks aluseks. Mida rohkem on toimivaid ja elurikkaid ökosüsteeme, seda paremini oleme me varustatud toidu, kütuse, puhta vee ja õhuga ning suudame võidelda keskkonna saastatuse ja kliimamuutusega. Elurikkuse hävimisega kaob looduse suutlikkus pakkuda meile erinevaid hüvesid, mistõttu on oluline loodusvarasid säästlikult kasutada.

LAK-i kolmas põhieesmärk on: loodusvarade pikaajaline püsimine ja selleks vajalikud tingimused on tagatud ning nende kasutamisel arvestatakse ökosüsteemse lähenemise põhimõtteid. Loodusvarasid kasutatakse säästlikult ja jätkusuutlikult viisil, mis ei sea ohtu ökosüsteemide soodsa seisundi saavutamist. Loodusvarade kasutusel tuleb omavahel lõimida looduskasutus ja -kaitse, nii et olemasolevaid varusid kasutatakse optimaalselt, loodusväärtusi märkimisväärselt kahjustamata. Taastuvaid loodusvarasid kasutatakse nii, et nende varud ei lõpe, taastumatuid selliselt, et need ei ammendu enne, kui oleme suutelised asendama need teiste loodusvaradega. Sel viisil toimiv loodusvarade pikaajaline, säästlik ja teadmispõhine kasutamine kindlustab nii majandusliku heaolu kui ka elurikka looduse säilimise järeltulevatele põlvetele.

Loodusvarade kasutamise ja ka muu keskkonda mõjutava inimtegevuse juures tuleb otsese majandusliku kasu kõrval arvestada ka looduse poolt pakutavate hüvedega - nn ökosüsteemi teenustega (näiteks puhas vesi, toit, puhkus). Keskkonda oluliselt mõjutavate tegevuste planeerimisel, nagu kaevandamine, ehitustegevus või infrastruktuuride rajamine, peab arvestama elupaikade ja nende vahelise sidususe säilitamise vajadust. Looduse mitmekesisuse säilitamise põhimõtetega tuleb arvestada kõikjal, nii kaitstavatel aladel kui ka väljaspool.

Arengukavaga planeeritud perioodi lõpuks on saavutatud alltoodud tabelis sätestatud tulemused.

Eesmärk 3. Loodusvarade pikaajaline püsimine ja selleks vajalikud tingimused on tagatud ning nende kasutamisel arvestatakse ökosüsteemse lähenemise põhimõtteid.		
Indikaator	Baastase 2011. aastal	Saavutustase 2020. aastaks
Hinnatud looduse hüvedega elupaigatüübiringide (sood, metsad, niidud jne) arv	0	6

Korrastatud jääksoode pindala ²¹	0 ha	1000 ha
Valitud ulukipopulatsioonide suurus	Hunt 200, Ilves 700	Hunt 200, Ilves 700
Majanduslikult oluliste kalaliikide varudest heas seisus olevate kalavarude osakaal	41%	60%
Toimivate ökoduktide ja väikeulukitunnelite arv	0 10	Ökodukte 4 Väikeulukitunnelid 20

3.1. Looduse hüvede (ökosüsteemi teenuste) väärtuse arvestamine keskkonnakasutuses

Terved ja elurikkad ökosüsteemid pakuvad eluliselt olulisi teenuseid – looduse hüvesid. Ökosüsteemi teenused ehk looduse hüved on inimese jaoks vajalikud ökosüsteemide omadused, mis jagunevad: 1) varustavad teenused, mida inimene saab looduselt nt toidu, vee, puidu jm materjalide näol; 2) reguleerivad teenused, mis mõjutavad kliimat, vee-, õhu- ja mullakvaliteeti, veevarusid, üleujutusi jm; 3) elu toetavad teenused, mis on nt aineringe, mullateke, fotosüntees, putuktolmeldamine, elupaigad; ning 4) kultuurilised teenused, millega loodus pakub esteetilist ja vaimset naudingut, on lõõgastumise kohaks ja uute teaduslike teadmiste allikaks. Looduskaitstes saab üha olulisemaks looduse hüvede väärtuste, sh majanduslike, teadvustamine, hindamine ja arvestamine. Looduskaitsete piiranguid peetakse tihti peale majanduse arengu takistajateks, arvestamata seejuures, et enamjaolt on loodusrikkused just selle arengu aluseks. Looduse taastamine on kordades kallim kui kaitsmata jätmise.

Hetkel ei ole Eestis looduse hüvede võrreldavaid väärtusi hinnatud. Analüüsida tuleb kuivõrd arvestavad ökosüsteemide säilimist ja seisundit hetkel kehtivad loodusressursside kasutuse tasud. Elurikkuse säilitamiseks ja õigete kasutusotsuste vastu võtmiseks on tarvilik loodusrikkuste ja hüvede hetkeseisu fikseerimine. Selleks tuleb määratleda looduse hüvede säilimiseks vajalikud baastasemed. Määratlemine sisaldab endas nii loodusrikkuste ruumilisi inventuure kui ka modelleerimist ning hüvede säilimiseks vajalike tasemete ning limiteerivate faktorite hetkeseisu määratlemist. Tööde ettevalmistus hõlmab vajalike printsiipide ja meetodite väljatöötamist.

Aastaks 2018 tuleb hinnata ökosüsteemide seisund ja kaardistada nende poolt pakutavad hüved. Aastaks 2020 tuleb hinnata looduse hüvede väärtused ning nendega arvestada riiklikes ja kohalikes otsustusprotsessides ning aruandlussüsteemides. Olulisi hüvesid pakuvad ökosüsteemid peavad olema kaitstud ning taastatud.

Meede 3.1. Ökosüsteemi teenuste väärtuse arvestamine keskkonnakasutuses.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.1.1 Erinevate elurikkuse komponentide (soo-, metsa-, niidu-, sisevete- ja mereelupaikade jne) hüvede arvutamise/hindamise meetodikate väljatöötamine	Erinevate elurikkuse komponentide hüvede arvutamise/hindamise meetodikad olemas	2014
3.1.2 Looduse hüvede hetkeseisu	Looduse hüvede hetkeseisu	2018

²¹ Siin on mõeldud ENSV ajal kaevandatud, tänaseks maha jäetud ja peremeheta jääksoid.

baastasemete (sood, metsad, niidud jt) hindamine	baastasemed hinnatud	
3.1.3 Looduse hüvede väärtuste (sh majanduslike) ja süsteemsete seoste teavitamine avalikkusele ja nendega arvestamine erinevatel ressursikasutuse tasanditel (mh keskkonnatasude adekvaatsuse hinnang ja vajadusel täiendamine)	Avalikkus on teadlik looduse hüvede väärtusest, väärtustega arvestatakse erinevatel ressursikasutuse tasanditel (mh keskkonnatasude adekvaatsus hinnatud ja vajadusel täiendatud)	2020

3.2. Taastumatud loodusvarad

Taastumatud loodusvarad on maavarad ja muld. Eesti peamised maavarad on põlevkivi, ehitusmaavarad ning turvas. Taastumatute loodusvarade kasutamisel on looduskaitse eesmärk negatiivse keskkonnamõju minimeerimine ning looduslike protsesside ja maastikuilme taastamine peale majandustegevuse lõppemist.

Turvas. Eesti ligi 1 mln hektarist kunagistest sooladest on kuivendamise tõttu ligikaudu kahel kolmandikul turba ladestumine katkenud ning seal orgaaniline aine laguneb. Seetõttu on Eesti kuivendatud sood tööstuse järel teiseks oluliseks süsihappegaasi atmosfääri paiskajaks. Turba aastane juurdekasv on üle hinnatud: arvutustesse on hõlmatud näiteks ka juba kuivendatud sood, kus turba akumulatsioon on seiskunud, mistõttu on tegu turba, eriti rabaturba, ülekaevandamisega. Tegelik turba aastane juurdekasv ei ole märkimisväärne, st kaevandamisväärset maavara juurde ei teki. Seetõttu käsitletakse turvast taastumatu loodusvarana, millest lähtuvalt tuleb tulevikus täpsustada kaevandamismahtusid.

Ammendatud turbavaruga jääksood on taastamata/korrastamata ning jääksode soostumisprotsesside isetaastumine on liiga aeglane. Ka soostumisprotsesside taastamine kasutuselolevate meetoditega on aeganõudev ja kulukas. Olemasolevad meetodid vajavad täiendamist.

Vajalik on eelisjärjestada kuivendusest rikutud alad (sh mahajäetud turbakaevandamise alad), et selgitada välja korrastamise ja/või taastamise vajadus ning järjekord. Looduslike turbaalade edasist kuivendamist tuleb vältida, eelistades turba kaevandamise jätkamist juba kuivendusest rikutud aladelt.

Põlevkivi kasutamist käsitleb Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2008–2015²², ning **ehitusmaavarade** kasutamist Ehitusmaavarade kasutamise riiklik arengukava 2010–2020²³. Põlevkivi jm maavarade kaevandamise tõttu laienevad rikutud maastikud, hävitatakse looduslikku vetevõrku ja kannatab põhjavee kvaliteet, suurenevad jäätmeladestuse all olevad territooriumid ning võivad hakata suurenema ohtlike ainete heitmed õhku ja vette. Nende maavaradega seonduvad probleemid ja lahendused on detailselt toodud vastavates arengukavades. Nimetatud kavades seatud eesmärkidest on LAK-i seisukohast olulisim negatiivse keskkonnamõju vähendamine.

Taastumatute loodusvarade kasutamisel tuleb järgida säästva arengu põhimõtteid. Esmajärjekorras tuleb ammendada juba avatud kaevandused. Igale maavara kaevandamise otsusele peab eelnema põhjalik mõjude hindamine ning nõue kasutada parimat võimalikku tehnoloogiat. Kaevandamise lubamise tingimuseks on, et kaevandatud alad korrastatakse

²² Kinnitatud oktoobris 2008: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13057849>

²³ Kinnitatud märtsis 2011: <https://www.riigiteataja.ee/akt/317032011003>; <http://www.envir.ee/ehitusmaavarad>

kaevandamiseelse maastikuga samaväärseks. Kaevandusega kaasnevate negatiivsete mõjude minimeerimine tuleb planeerida juba enne kaevandamisega alustamist; vajalik on nii kaevandusalade hilisem korrastamine kui ka lähedalasuvate alade loodusväärtuste kaitse ja negatiivsete mõjude kompenseerimine kaevandamise ajal. Maavarade kaevandamine ei tohi mõjutada kaitstavaid väärtusi, mõju peab olema välistatud, vastasel juhul ei tohi kaevandamist lubada.

Kaevandamisjärgselt tuleb taastada alal võimalikult looduslähedane seisund, näiteks rabade puhul ökoloogiliselt funktsioneeriv soolupaik. On vaja välja töötada regulatsioon, mis motiveeriks eraomanikke nende valduses olevaid mahajäetud kaevandamisalasid korrastama ja taastama. Endiste karjäärilade kasutamiseks on leitud mitmeid ratsionaalseid lähenemisi nagu puhkeala, järvestik, kalatiigid, kõre elupaigad, korrastatud põllu- ja metsamaad jne.

Muld on ökosüsteemis peamine biogeokeemilise aineringe reguleerija. Muldasid kahjustavad näiteks mulla erosioon, ehitamine, orgaanilise aine vähenemine, saastumine, hapestumine, tihenemine ja katmine. Turvasmuldade harimisel turvas laguneb ja mineraliseerub, mistõttu tuleb vältida turvasmuldade harimist ja soodustada turbaalade taastamist märgaladena. Erinevate mullatüüpide harimisel ja kasutamisel võib põllu- ja metsamuldade seisundit halvendada konkreetse mulla jaoks ebasobivate (agro)tehnoloogiliste võtete kasutamine, mida tuleb vältida. Oluline on muldade (sh põllumuldade) seisundi seire jätkumine ja tingimuste loomine kahjustatud aladel mullatekke taastamiseks. Eesti maaelu arengukavas 2007–2013 (MAK) on kavandatud meetmed muldade kaitsmiseks.

Meede 3.2. Maavarade kaevandamisega kaasnevate elurikkust vähendavate mõjude analüüs, leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.

Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.2.1 Metoodika väljatöötamine turba kaevandamismäärade täpsustamiseks, mis baseerub turba kui taastumatu loodusvaru kontseptsioonil ja selle rakendamine	Uue metoodika alusel on kaevandamismäärad täpsustatud	2015
3.2.2 Eraomanike valduses olevate mahajäetud kaevandamisalade korrastamist ja taastamist motiveerivate mehhanismide välja töötamine	Motiveerivad mehhanismid olemas	2015
3.2.3 Rikutud ökosüsteemide korrastamine, nt rikutud turbaalade korrastamine (korrastatavate alade eelisjärjestamine, jääksoode korrastamise projektide koostamine ja rakendamine, taastamismetoodikate täiendamine)	Rikutud ökosüsteemid on korrastatud, nt rikutud turbaalad korrastatud või taastatud	Pidev
3.2.4 Muldade mitmekesisuse säilitamine	Muldade mitmekesisus säilinud	Pidev

3.3. Taastuvad loodusvarad

Taastuvate loodusvaradena käsitletakse puitu, kalavarusid ja jahiulukeid. Looduskaitse arengukava ei planeeri nende kasutamist, sest see leiab käsitlemist vastavates valdkondlikes arengukavades.

Puit on olulisemaid Eesti taastuvaid loodusvarasid. Metsanduse arengukavas seatud eesmärkidest on LAK-i seisukohast olulisim põhimõte, et puitu varutakse viisil ja ulatuses,

mis tagab metsade elustiku mitmekesisuse, tootlikkuse, uuenemisvõime, elujõulisuse ning potentsiaali praegu ja ka tulevikus. Ilma looduskaitsete piiranguteta majandatavates metsades kaitstakse metsaseaduse alusel vääriselupaiku, kus ohustatud või haruldaste metsaliikide esinemise tõenäosus on suur. Majandatavates metsades on oluline täiendavate, metsaelustiku säilimist toetavate, piirangute järgimine metsa majandamisel, nagu seemnepuude, elus ja surnud säilikpuude (elustikupuude) jätmine, monokultuurpuistute vältimine, metsade väetamisest loobumine, ohtlike taimekaitsevahendite (glüfosaatide) mittekasutamine, uute kuivendussüsteemide rajamise vältimine.

Jahinduse looduskaitse eesmärk on ulukiliikide mitmekesisuse ning elupaikade ja liikide vahelise ökoloogilise tasakaalu säilitamine, arvestades eri huvigruppide ootusi ning jahinduse rekreatiivseid, sotsiaalseid ja majanduslikke aspekte. Looduskaitse seisukohalt on oluline, et jahinduse kaudu reguleeritakse väikekiskjate (sh võõrliikide kähriku ja mingi) ja metssigade arvukust, et vähendada negatiivset mõju loomastikule, eelkõige maaspesitsevatele linnuliikidele. Selliste linnuliikide (metsis, teder, laanepüü, kassikakk jt) kaitseks tuleb ulukite lisaõõtmist nende pesitsusaladel laiemalt piirata.

EL-is on loodusdirektiivi alusel kaitstud hundi-, kopra- ja ilvesearukonnad, kuid nende liikide soodsa seisundi tõttu Eestis võib neile tegevuskava alusel jahipidamist jätkata. Eesti karuarkond on arvatud loodusdirektiivi IV lisasse, mis tähendab, et karude arvukust võib reguleerida erandkorras ja sellest tuleb informeerida Euroopa Komisjoni.

Vastavalt Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkuleppele tuleb lõpetada pliihaavlite, mis keskkonda sattumisel põhjustavad lindudel mürgitust, kasutamine veelinnujahil hiljemalt 2013. aasta 1. jaanuarist.

Kaitsealuste liikide (sh suurkiskjate) poolt tekitatud kahju hüvitamist käsitleb LAK-i ptk 2.

Kalavarude kasutamist käsitlevad Eesti Kalanduse strateegia 2007–2013 ja Euroopa Kalandusfondi rakenduskava 2007–2013. Euroopa Komisjoni tasandil koostatakse lisaks kavade olulisemate mere tööstuskalade varude pikaajalise säästva kasutamise korraldamiseks ja taastamiseks. Harrastuskalapüügi arengukava aastateks 2010–2013 (perspektiiviga kuni 2018) sisaldab tegevusi keskkonnasäästliku harrastuskalapüügi arendamiseks.

Üks olulisemaid kalavarudega seotud probleeme on kudemiseks sobilike elupaikade vähenemine. Siirde- ja poolsiirdekalade (lõhe, meriforell, poolsiirdesiig, jõesilm, vimb, angerjas jt) ligipääs nende koelmutele ja noorjärkude kasvualadele on sageli paisudega tõkestatud. Olukorra parandamiseks toetatakse EL-i abifondidest ja siseriiklikest vahenditest kalade rändeteede avamist paisudel ning koelmute kvaliteedi ja elupaikade parandamisega seotud tegevusi (näiteks jõesuudmete avamist). Lõhedele läbipääsu avamine kudealadele on ka üheks oluliseks eeltingimuseks Läänemere lõhevarude kava eelnõus²⁴ toodud eesmärkide täitmiseks. Lisaks toetatakse erinevatest rahvusvahelistest ja siseriiklikest fondidest ka kalade kudealade taastamise ja elupaikade parendamisega seotud tegevusi.

Mõnede kalaliikide (lõhe, meriforell, tõugjas, säga, atlandi tuur), samuti jõevähi populatsioonide olukord on halvenenud. Nimetatud liikide varusid on vaja taastada kalakasvatustlikult kuni populatsioonide looduslik taastootmine on piisav. Seejuures tuleb tagada ka nende varude geneetilise mitmekesisuse säilimine.

Kalavarude säilimiseks tuleb piirata kalapüügikoormust ja vältida varude ülepüüki. Eesmärgiks on tagada kalavarude maksimaalne jätkusuutlik saagikus. Kalavarudele omane vanuseline ja suuruseline koosseis tuleb saavutada kalanduskorralduse kaudu, mis ei mõjuta

²⁴ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, millega kehtestatakse Läänemere lõhevarude ja kõnealuste varude püügi mitmeaastane kava. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0470:FIN:ET:HTML>

oluliselt muud elustikku. Eesmärgi saavutamiseks tuleb arvestada nii kalapüügiga kui muu inimtegevusega kaasnevaid negatiivseid mõjusid veekogudele, samuti liikide omavahelisi suhteid toitumisahelas.

Meede 3.3. Taastuvate loodusvarade majandamisega kaasnevate elurikkust vähendavate mõjude analüüs, leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.3.1 Ökosüsteemide kaitse tulundusmetsades	Majandatud metsaökosüsteemid on elurikkad ning toimivad ökoloogiliste levikukoridoridena suuremate kaitstavate metsaalade vahel	Pidev
3.3.2 Elupaikade ja liikide vahelise ökoloogilise tasakaalu säilitamine jahinduses: väikekiskjate (eelkõige võõrliikide) arvukuse piiramine, ulukite lisaõõtmisest tuleneva negatiivse mõju vähendamine	Ulukite lisaõõtmine ei avalda negatiivset mõju teistele liikidele, maaspesitsevate linnuliikide arvukus on suurenenud	2020
3.3.3 Suurkiskjate populatsioonide soodsa seisundi tagamine	Suurkiskjate populatsioonide soodne seisund tagatud	Pidev
3.3.4 Pliihaavlite kasutamise keelamine veelinnujahil	Pliihaavlite kasutamine veelinnujahil keelatud	2013
3.3.5 Kalade kudealade taastamine ja nende kvaliteedi parandamine, rändeteede avamine ja elupaikade soodsa seisundi säilitamine ja taastamine	Kalade kudealade kvaliteet jõgedes paranenud, kalade rändeteed avatud ja elupaigad on soodsas seisundis	Lõheliste jõgedes 2013, muudes olulistest jõgedes 2015, rändeteede avamine 2020
3.3.6 Ohustatud kalaliikide varude taastamine kalakasvatustlikult kuni nende populatsioonide looduslik taastootmine on piisav	Ohustatud kalaliikide populatsioonide looduslik taastootmine on piisav	2020

3.4. Transpordi mõju

Transport võib mõjutada elusloodust negatiivselt peamiselt elupaiku killustades ja liikide looduslikku levikut takistades. Samuti võib transport soodustada invasiivsete võõrliikide levikut. Elurikkuse säilitamiseks tuleb uute transpordirajatiste planeerimisel nende küsimustega arvestada.

Veetransportiga kaasneb laevateede ja sadamate süvendamine, ehitamine ning saasteainete keskkonda sattumine. Õnnetused ohtlike veostega võivad hävitada tundlikke rannakooslusi ja elustikku. Samuti põhjustab tihenev laevaliiklus merepõhja setete liikumist ja murrutab rannajoont. Laevade jäätmete käitlemisega, sh ballastvetega võivad keskkonda sattuda kahjulikud ained ja levida võõrliigid.

Maismaatranspordi mõju elurikkusele loetakse kõigist transpordiliikidest suurimaks. Maantee- ja raudteevõrgu alla jääb Eestis kokku umbes 570 ruutkilomeetrit maismaad ehk ligi 1,3%²⁵ Eesti pindalast. Transpordivõrgustik killustab elupaiku, elusolendite vaba liikumine on takistatud ning võib tekkida barjääriefekt. Barjääriefekt on tekkimas suuremate maanteedega (mille liiklussagedus on kasvanud 10–15 tuhande sõidukini ööpäevas ja laius viidud vähemalt neljarealiseks) juures. Barjääriefekti aitavad oluliselt vähendada hästi planeeritud leevendusmeetmed: erinevate liikide jaoks mõeldud ökoduktid - pinnase ja taimedega kaetud sillad, samuti väikesed (nt konnade liikumisteedele rajatavad) tunnelid, mis tagavad liikide levikuteede püsimise. Leevendusmeetmete planeerimine ja rajamine peab kujunema standardseks kohustuslikuks transpordiinfrastruktuuri projekteerimise osaks.

Õhustranspordi probleemiks on lennukoridoride ristumine lindude rändekoridoridega.

Kõigi transpordiliikide puhul on eesmärgiks liikluse planeerimine ja suunamine selliselt, et oleks välditud konflikt loodusega. Samuti tuleb tagada keskkonnakahjuga seotud õnnetustele reageerimise suurem võimekus.

Meede 3.4. Negatiivsete transpordimõjude analüüs ja leevendamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.4.1 Reostuse ennetamine transpordil, mh merereostuse tõrjevalmiduse suurendamine ja hoidmine	Ennetusmeetmed rakendatud, tõrjevalmidus piisav	Pidev
3.4.2 Eluslooduse pääste plaani koostamine ja integreerimine riiklikusse reostustõrjeplaani	Eluslooduse pääste plaan on integreeritud riiklikusse reostustõrjeplaani	2013
3.4.3 Laevade laineid murrutava ja setteid liigutava tegevuse mõju selgitamine ja leevendamine	Mõjud on selgitatud, leevendusmeetmed välja töötatud ja rakendatud	Mõjud selgitatud 2016, meetmed rakendatud 2018
3.4.4 Elupaikade ja elustiku liikumisteede killustumise ärahoidmine (vältimis-, leevendus- ja kompenseerimismeetmete koostamine ja integreeritud rakendamine)	Vältimis-, leevendus- ja kompenseerimismeetmed koostatud ja rakendatud	2018
3.4.5 Õhuliikluse ja lindude pesitsus- ja kogunemisalade konfliktide leevendamine	Konfliktipiirkonnad välja selgitatud, leevendusmeetmed (ohutu lennukõrgus, lennukoridoride paiknemine) välja töötatud ja rakendatud	2015

²⁵ Maanteeameti 2009. a andmetel on maanteevõrgu pikkus ca 58 000 km (vt <http://www.mnt.ee/atp/?id=217>), riigimaanteedega teemaa keskmine laius 15 m (ca 250 km²), kohalike ja erateede ning linnatänavate keskmine laius 7 m (ca 300 km²), ja lisaks hinnanguliselt raudteevõrgu pindala veel ca 20 km² (arvestatud raudteeliinide kogupikkuse juures 1026 km ja keskmiseks laiuseks võetud 10 m), seega protsent võetud Eesti maismaa pindalast (43 432 km²).

3.5. Kliimamuutuse mõju

Kliimamuutus mõjutab otseselt elurikkust. Eestis (nagu kõikjal Euroopa parasvöötmes²⁶) on muutused elustikule tõenäoliselt suhteliselt väikesed, kuigi kliimamuutuse mõju kombineerununa muude keskkonnamuutustega võib põhjustada probleeme siingi. Looduskaitse arengukavas käsitletakse kliimamuutuste mõju loodushoiu aspekti silmas pidades.

Kliimamuutusega seostatakse võõrliikide invasioonide sagenemist. Probleeme on ka rändlindudel ja teistel sesoonse migratsiooniga liikidel – nende puhul on oluline, et säiliks nii pesitsus- kui ka talvitumiselupaigad ja toitumisalad rändeteedel. Kliimamuutuse mõju konkreetsetele populatsioonidele, liikidele ja elupaigatüüpidele ei ole täpselt teada. Kohanemist muutuva kliimaga tuleb lugeda vähemalt sama oluliseks kui kliimamuutusi pidurdavaid abinõusid. Elurikkuse kaitse on oluline vahend kliimamuutuse puhverdamisel; toimivad ökosüsteemid on vastupidavamad kliimamuutuse negatiivsetele mõjudele ning olulised süsinikuvaru säilitamise seisukohalt. Ökosüsteemne lähenemine kliimamuutusega võitlemisel on tihti kuluefektiivsem kui tehnoloogilised lahendused.

Eesmärk on selgitada kliimamuutuse mõju elurikkusele konkreetsete tundlike elupaigatüüpide ja liikide populatsioonide seire käigus, analüüsida suundumusi ja töötada välja ning rakendada leevendusmeetmed, nagu ökoloogiliselt sidus keskkonnamuutusi puhverdav rohetaristu, süsinikku aineriingest välja viivate soode ja metsade kaitsmine ja taastamine ning poollooduslike koosluste hooldamine. Vastavalt Globaalse elurikkuse strateegiale minimeeritakse inimtegevuse mõju kliimamuutusest mõjutatud tundlikele ökosüsteemidele, säilitades nende terviklikkuse ja toimimise.

Meede 3.5. Kliimamuutusega elurikkusele kaasneva negatiivse mõju leevendamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.5.1 Kliimamuutuse mõju selgitamine invasiivsete liikide levikule	Kliimamuutuse mõju invasiivsete liikide levikule on selgitatud	2020
3.5.2 Kliimamuutuse mõju selgitamine tundlike elupaikade ja liikide seisundile	Kliimamuutuse mõju tundlikele liikidele ja elupaikadele on selgitatud	2020
3.5.3 Kliimamuutuse mõju vähendamist toetavate leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine	Leevendusmeetmed välja töötatud ja rakenduses	Pidev

3.6. Bioloogiline ohutus ja GMO-d

Bioloogiline ohutus käsitleb järgmisi probleeme: toiduohutust ja loomadelt inimestele levivaid nakkushaigusi, taime- ja loomatervist ning nendega seotud keskkonnariske, samuti ka kemikaalidest, geneetiliselt muundatud organismidest (GMO-dest) ja võõrliikidest tulenevaid ohte. Bioloogilise ohutuse tagamiseks Eestis on oluline keskkonna- ja terviseriskide kontrollimine, vältimine ning elimineerimine, sh loomade ja taimede terviseriskide eest kaitsmine ning geneetiliselt muundatud organismide negatiivse mõju välistamine.

²⁶ Kliimamuutus ning selle territoriaalne mõju piirkondadele ja kohalikule majandusele.

<http://www.lote.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1096081/ESPON+Climate+kommenteeritud+kokkuv%F5te.pdf>

GMO põllukultuure Eestis teadaolevalt välitingimustes ei kasvatata. EL-is lubatud tooteid võib turustada kõikjal liikmesriikides ning need on vastavalt märgistatud. Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni Cartagena bioloogilise ohutuse rahvusvaheline protokoll reguleerib ka GMO-de ohutut piiriülest liikumist ning selle üldiseks eesmärgiks on tagada geneetiliselt muundatud elusorganismide ohutu kasutamine.

Valdkonna üldine eesmärk on bioloogilise ohutuse riskide maandamine, mille saavutamiseks on vajalik uuringute, kontrolli ja ametkondade koostöö tõhustamine. Taimetervise osas on eesmärgiks taimekahjustajate teadusuuringute ning prognoosi- ja nõustamisteenuste arendamine. Tõhustamist vajab taimekaitsevahendite ja väetiste jääkide kontroll. GMO-de sissetoomise ja kohapeal kasutamise järelevalvet tuleb tugevdada.

Meede 3.6. Bioloogilise ohutuse tagamine.		
Tegevussuund ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.6.1 Bioloogilise ohutuse alase tegevuse korraldamine, seire ja uuringute läbiviimine ja selleks vajalike tingimuste loomine	Bioloogilise ohutuse alane tegevus on korraldatud, andmed on kogutud ning seire pidev	Pidev
3.6.2 Bioloogilise ohutuse alase kontrolli tõhustamine (vastavad koolitused, juhised, regulatsioonid)	Koolituste ja erinevate juhiste ning regulatsioonide koostamise kaudu on bioloogilise ohutuse alane kontroll tõhus	Pidev

3.7. Taastuenergia

Eesti taastuenergia tegevuskava aastani 2020 sätestab, et taastuenergia osakaal Eestis peab 2020. aastaks moodustama 25% kogu lõpptarbimisest. Eesti taastuenergia potentsiaal tugineb peamiselt bioenergial baseerival elektri ja soojuse koostootmisel ning tuuleenergial, samuti arendatakse väikesemahulist hüdroenergeetikat.

Biokütused, mida Eestis on võimalik energia saamiseks kasutada, on peamiselt puit, metsaraie- ja puidutööstuse jäätmed, võsa, viljapõhk, energiahein, pilliroog, energeetilised põllukultuurid (raps, rüps) ja biojätmetest toodetud biogaas. Biokütuste kasutamist käsitleb Biomassi- ja bioenergia kasutamise edendamise arengukava aastateks 2007–2013. Metsamaal bioenergia varumise võimalusi käsitleb Metsanduse arengukava aastani 2020. Biokütuste (eelkõige heina ja roo) kasutamist raskendavad toorme transpordi suurte vahemaade ja tarbijate hajutatuse tõttu tekkivad ebamõistlikud kogukulud. Eesmärgiks on planeerida ja täiendada keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid biokütuste aktiivsemaks kasutamiseks kogu väärtusahelas.

Hüdroenergeetikaga seonduvad mitmed negatiivsed mõjud keskkonnale: paisud isoleerivad jõelõigud, lõikavad läbi kalade rändeteed ning muudavad elutingimusi jões; paisude taga tõuseb vee temperatuur ja väheneb hapniku hulk; paisud koguvad setteid, kahaneb veekogude põhjaloomastiku ja taimestiku mitmekesisus; paisud takistavad jääminekut ja looduslikku jõe sängi setetest puhastumist; veetaseme kõigutamine veevaesel perioodil mõjub kahjulikult kaladele ja muule vee-elustikule, eriti kalade rännete ja kudemise (sigimise ja marja arenemise) perioodil. Paisutamine mõjutab nii pinnavee kui ka põhjavee taset. Saavutada tuleb olukord, kus hüdroenergeetika kasutamine ei sea ohtu jõgede elurikkust. Hüdroenergia

tootmisel tuleb rakendada kompensatsioonimehhanisme elusloodusele tekitatud kahju hüvitamiseks. Hüdroenergia tootmiseks uute paisude rajamist ja olemasolevate veetaseme tõstmist tuleb vältida.

Tuuleenergia kasutamine võimaldab reeglina vähendada kasvuhooenergia ja teiste kahjulike heitmete emissioone. Elektrienergia negatiivne mõju keskkonnale on seotud eelkõige nende võimaliku mõjuga lindudele ja nahkhiirtele, eriti nende paiknemisel rändeteedel²⁷. Tuuleenergia seadmete mõju linnustikule on koha- ja liigispetsiifiline. Avameretuuleparke kavandatakse sageli madalikele, mis on väärtuslikud mereelustiku seisukohast. Nimetatud probleeme on võimalik leevendada detailse KMH protsessiga, kus hinnatakse liikide arvukust, elupaikade olulisust, tuuleparkide mõju ning minimeeritakse negatiivseid mõjusid elektrienergia optimaalse paigutuse abil. Konfliktide ennetamiseks ja selleks, et vältida tuuleparkide rajamist rändealadele, on vaja koostada tuuleenergia teemaplaneeringud (mh merealade planeering). Eesmärgiks on vältida tuuleparkide rajamist olulistele linnualadele, lindude rändeteedele ja teistele suure elurikkusega elupaikadele. Samuti tuleb tuuleenergia kasutamisel arvestada maastikulisi väärtusi, vältides tuuleparkide rajamist väärtuslikele maastikele.

Meede 3.7. Taastuvenergia kasutamisega elurikkusele kaasnevate negatiivsete mõjude analüüs, leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.		
Tegevussuunad ja peamised tegevused	Vahetu tulemus	Tähtaeg
3.7.1 Taastuvenergeetikaga kaasneva negatiivse keskkonnamõju minimeerimine (ühtsete piirangute ja tingimuste välja töötamine)	Taastuvenergeetikaga kaasnev negatiivne keskkonnamõju on määratletud, piirangud, juhised ja tingimused on välja töötatud	2015
3.7.2 Taastuvenergeetika arenguga kaasneva negatiivse keskkonnamõju minimeerimiseks ühtsete piirangute ja tingimuste ning kompensatsioonimehhanismide rakendamine	Ühtsed piirangud ja tingimused ning kompensatsioonimehhanismid taastuvenergia kasutamiseks on rakendatud	2018
3.7.3 Uute, loodushoidu arvestavate, tehnoloogiate arendamine taastuvenergia kasutamiseks (heina ja roo kasutamiseks jms)	Efektivsemad tehnoloogiad on välja töötatud	2020

²⁷ Taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia kasutamise edendamine (TTÜ, 2005).

4. Arengukava maksumuse prognoos

Arengukava sisaldab kolme strateegilist eesmärki ning meetmeid ja tegevusi eesmärkide saavutamiseks. Arengukava kogumaksumus aastateks 2012–2020 on 582,2 miljonit eurot. Arengukava maksumus eurodes strateegiliste eesmärkide kaupa:

Aasta	2012	2013	2014	2015	2016 – 2020
Eesmärk 1. Inimesed tunnevad, väärtustavad ning hoiavad loodust ja oskavad oma teadmisi igapäevaelus rakendada.					
Meede 1.1. Loodushariduse tõhustamine kõigil hariduse tasemetel.	3219000	4083000	4055000	3632000	15806000
Meede 1.2. Tulemuslik loodusteavitus.	210 000	419000	486000	491000	2300000
Meede 1.3. Looduskaitseteaduse edendamine ja rakendamine praktilise looduskaitse eesmärkide saavutamiseks.		530000	2035000	2535000	15175000
Meede 1.4. Säästliku loodusturismi korraldamine.	2710000	2720000	3715000	3715000	20660000
Eesmärk 2. Liikide ja elupaikade soodne seisund ja maastike mitmekesisus on tagatud ning elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna.					
Meede 2.1. Liikide soodsa seisundi tagamine.	3125000	3390000	3746000	4250000	23630000
Meede 2.2. Elupaikade soodsa seisundi tagamine.	9632000	10603000	14790000	16810000	116330000
Meede 2.3. Maastike mitmekesisuse tagamine.	2705000	3805000	3855000	3865000	19135000
Meede 2.4. Loodusobjektide kaitse korraldamine.	2673000	2701000	4196000	3196000	18370000
Meede 2.5. Loodusandmete kättesaadavuse tagamine ja loodusteaduslike kogude säilitamine.	760000	1070000	1070000	1120000	5650000
Meede 2.6. Rahvusvaheline koostöö elurikkuse kaitseks.	231000	245000	236000	236000	1233000
Meede 2.7. Looduskaitsepiirangute kompenseerimine ja looduskaitsetööde toetamine.	9452000	10280000	14185000	14930000	91450000
Eesmärk 3. Loodusvarade pikaajaline püsimine ja selleks vajalikud tingimused on tagatud ning nende kasutamisel võetakse arvesse ökosüsteemse lähenemise põhimõtteid.					
Meede 3.1. Ökosüsteemi teenuste väärtuse arvestamine keskkonnakasutuses.	45000	135000	145000	145000	600000

Meede 3.2. Maavarade kaevandamisega kaasnevate elurikkust vähendavate mõjude analüüs, leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.	285000	1301000	1336000	1355000	6600000
Meede 3.3. Taastuvate loodusvarade majandamisega kaasnevate elurikkust vähendavate mõjude analüüs, leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.	2690000	2775000	3835000	3835000	26765000
Meede 3.4. Negatiivsete transpordimõjude analüüs ja leevendamine.	1055000	1130000	1525000	2055000	10630000
Meede 3.5. Kliimamuutusega elurikkusele kaasneva negatiivse mõju leevendamine.		150000	150000	150000	750000
Meede 3.6. Bioloogilise ohutuse tagamine.	29000	69000	69000	69000	345000
Meede 3.7. Taastuenergia kasutamisele elurikkusele kaasnevate negatiivsete mõjude analüüs, leevendusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.		115000	115000	115000	375000
kokku	38820000	45521000	59544000	62503000	375804000

5. Juhtimisstruktuuri kirjeldus

Vabariigi Valitsus kiitis looduskaitse arengukava koostamise heaks 11. detsembril 2008 korraldusega nr 499. Vastutavaks ministeeriumiks määrati Keskkonnaministeerium ning arengukava väljatöötamises osalevateks Põllumajandusministeerium, Siseministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium ning Rahandusministeerium. Lisaks on arengukava koostamisel aktiivselt panustanud teadusasutused, vabaihenduste ja omavalitsuste esindajad.

Keskkonnaministeerium esitab arengukava Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks.

Looduskaitse arengukava rakendusplaani koostamise eest vastutab Keskkonnaministeerium. Kuna looduskaitse on sektoriülene valdkond, on LAK-is seatud eesmärged võimalik saavutada vaid koostöös teiste ministeeriumidega, kes tegelevad otseselt või kaudselt samade valdkondadega ja mõjutavad otseselt loodust ja selle kaitset. Arengukava täitmises on lisaks Keskkonnaministeeriumile olulisemad ministeeriumid Põllumajandusministeerium, sest põllumajandus on otseselt seotud keskkonna säästliku kasutamisega ning geneetiliste ressurssidega, samuti on paljude Põllumajandusministeeriumi kaudu makstavate toetuste eesmärk otseselt looduskaitseline; Haridus- ja Teadusministeerium, sest loodushoid on tihedalt seotud inimeste teadlikkuse ning haridusega; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, kelle haldusalasse kuulub energia, turism, transport, tööstus jm keskkonda otseselt puudutavad valdkonnad; Siseministeerium, kes tegeleb ruumilise

planeerimisega, samuti riigi sisejulgeoleku tagamisega, kus üheks oluliseks tegevuseks on riigi pääste- ja kriisireguleerimispoliitika kujundamine, sh keskkonnakahjuga seotud õnnetustele reageerimise suurema võimekuse tagamine; Välisministeerium, sest looduskaitse on tihedalt seotud rahvusvahelise infovahetuse ja koostööga, samuti arenguabi andmisega ning Rahandusministeerium kui üks riigi strateegilise planeerimise koordineerijaid.

Looduskaitse arengukava elluviimise perioodiks on 9 aastat. Arengukava viiakse ellu rakendusplaani alusel, mis on koostatud aastateks 2012–2020. Looduskaitse arengukava aruandlus arengukava täitmise, arengukavas ja rakendusplaanis seatud eesmärkide saavutamise ning meetmete tulemuslikkuse kohta esitatakse Vabariigi Valitusele üks kord aastas. Tulenevalt aruandlusest võib arengukava elluviimise perioodi kestel ilmned vajadus täiendada arengukava või selle rakendusplaani. Sellisel juhul algatab keskkonnaminister arengukava täiendamise ja sellesse kaasatakse kõik asjaomased ministeeriumid ja osalised. Täiendatud arengukava kooskõlastatakse Riigikantselei ja Rahandusministeeriumiga ning asjaomaste ministeeriumidega ning kinnitatakse seejärel Vabariigi Valitsuse korraldusega.

Lisa 1: Arengukava seosed teiste strateegiliste dokumentidega

LAK aastani 2020 koostatakse kooskõlas teiste oluliste strateegiliste dokumentidega, samas ei dubleeri LAK teisi arengukavu.

Globaalne elurikkuse strateegia 2011–2020 ja Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2020 on LAK-i alusdokumentideks, mis panevad paika looduse mitmekesisuse kaitse põhisuunad regionaalsel ja globaalsel tasandil järgmise kümne aasta jooksul. Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2020 sätestab järgmised eesmärgid:

1. Täielikult rakendada linnu- ja loodusdirektiiv.

Peatada linnu- ja loodusdirektiivi liikide ja elupaigatüüpide seisundi halvenemine ning parandada nende seisundit oluliselt ja mõõdetavalt nii, et võrreldes praeguste hinnangutega²⁸ näitaksid aastal 2020 head seisundit või selle paranemist 100 % rohkem elupaigatüüpe ja 50% rohkem liike.

2. Säilitada ja taastada ökosüsteemid ja nende teenused (looduse hüved).

Aastaks 2020 on ökosüsteemid ja nende teenused hoitud ning nende seisund parandatud. Selleks luuakse sidus roheline infrastruktuur ning taastatakse vähemalt 15% kahjustatud ökosüsteemidest.

3. Suurendada põllumajanduse ja metsanduse rolli elurikkuse säilitamisel ja suurendamisel.

3A) Põllumajandus: Suurendada 2020. aastaks võimalikult palju rohumaade ja põllumaade pindala, kus makstakse EL-i ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) raames elurikkuse säilitamisele suunatud toetuseid, et parandada mõõdetavalt²⁹ põllumajandusega seotud liikide ja elupaikade seisundit ning ökosüsteemi teenuste pakkumist. Seeläbi panustatakse ka loodusvarade säästvasse majandamisse.

3B) Metsad: metsade säästva majandamise põhimõtetega kooskõlas on 2020. aastaks kõigile riigimetsadele ja teatava suurusega erametsadele³⁰ (mida toetatakse EL-i maaelu arengupoliitika raames) kehtestatud metsamajandamiskavad või samaväärsed dokumendid, et parandada mõõdetavalt metsandusega seotud liikide ja elupaikade seisundit ning ökosüsteemi teenuste pakkumist.

4. Tagada kalavarude säästev kasutamine.

Saavutada 2015. aastaks kalavarude maksimaalne jätkusuutlik saagikus. Saavutada tuleb kalavarude heale seisundile vastav vanuseline ja suuruseline koosseis, majandades kalavarusid nii, et see ei mõjuta negatiivselt muid varusid, liike ja ökosüsteeme. Eesmärk toetab ka merestrateegia raamdirektiiviga ette nähtud hea keskkonnaseisundi saavutamist aastaks 2020.

5. Võidelda invasiivsete võõrliikidega.

Aastaks 2020 on invasiivsed võõrliigid ja nende sissetulekuteed määratud ja eelisjärjestatud ning ohtlikumad liigid on kontrolli all või hävitatud. Sissetulekuteedel rakendatakse tõhusaid meetmeid, mis ennetavad uute invasiivide saabumise ja leviku.

²⁸ http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/docs/com_2009_358_en.pdf

²⁹ Mõlema eesmärgi puhul hinnatakse olukorra paranemist selliste mõõdetavate eesmärkide alusel, mis on kehtestatud 1. eesmärgiga EL-ile huvi pakkuvate liikide ja elupaikade kaitsestaatuse parandamiseks ning 2. eesmärgiga kahjustatud ökosüsteemide taastamiseks.

³⁰ Et innustada väiksematele metsavaldustele säästvale majandamisele vastavate metsamajandamiskavade (või samaväärsete dokumentide) kehtestamist, võivad liikmesriigid neile pakkuda täiendavaid stiimuleid. Selliste erametsade suuruse määrab liikmesriik maaelu arengukavas.

6. Aidata vältida maailma elurikkuse vähenemist.

2020. aastaks on EL suurendanud oma panust elurikkuse vähenemise peatamiseks maailmas.

Looduskaitset puudutab otseselt või kaudselt väga suur hulk strateegiaid ning arengu- ja tegevuskavasid. Allpool käsitletakse neist vaid olulisemaid:

ÜRO aastatuhande eesmärgid (2000), kus sätestatakse kohustus tagada looduskeskkonna püsivus, on otseselt seotud looduskaitse arengukava eesmärkidega.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“ (2005) on üheks LAK-i alusdokumendiks, mis annab üldised arengusuunad looduse kaitses.

Keskkonnanstrateegias aastani 2030 (2007) ja selle rakenduskavas „**Keskkonnategevuskava aastateks 2007–2013**“ on toodud peamised looduskaitse arengusuunad. LAK 2020 arendab edasi keskkonnanstrateegias toodud üldisi eesmärgi.

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 sisaldab mitmeid looduskaitse seisukohast olulisi toetusmeetmeid, nagu Natura 2000 poollooduslike koosluste hooldamise toetus, Natura põllumaa toetus ja Natura erametsatoetus.

Metsanduse arengukava aastani 2020 (2011) on tihedalt seotud looduskaitse arengukavaga. LAK käsitleb looduskaitse küsimusi, metsa majandamisega seotud probleeme käsitletakse metsanduse arengukavas.

Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2008–2015 (2008) ja **Ehitusmaavarade kasutamise riikliku arengukava 2011–2020 (2011)** looduskaitsele olulisim eesmärk on keskkonnamõju vähendamine, mis on otseselt seotud ka rikutud maastike ja nende korrastamise temaatikaga LAK-is.

Arengukava „**Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastateks 2007–2013**“ (2007) on otseselt seotud geneetiliste ressursside ja nende kasutamise temaga.

Kalanduse arengukava 2007–2013 (2007) käsitleb kalavarude säästvat kasutust.

Elukeskkonna arendamise rakenduskava 2007–2013 (2008) hõlmab mitmekesiseid keskkonnakaitse tegevusi, sh keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamist, keskkonnaseire ja -järelevalve parandamist, elurikkust toetavaid tegevusi, keskkonna hädaolukordadeks valmisoleku ja vooluveekogude ökoloogilise seisundi parandamist.

Inimressursi arendamise rakenduskava 2007–2013, prioriteetse suuna "Elukestev õpe" all olevast meetmest "Keskkonnahariduse arendamine" rahastatav programm "Keskkonnahariduse arendamine" toetab meetme 1.1 saavutamist. **Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava**, kus käsitletakse õpivaldkonda "Mina ja keskkond", **Põhikooli riiklik õppekava**, **Gümnaasiumi riiklik õppekava**, ning kutsehariduse riiklikud õppekavad, kus käsitletakse teemat "Keskkond ja jätkusuutlik areng", toetavad otseselt meetme 1.1 täitmist koolisüsteemis. Arengukava loodushariduse meetmed on kooskõlas ka **Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegiaga 2007–2013 "Teadmistepõhine Eesti"**.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, mis kirjeldab peamisi poliitikasuundi ja meetmeid Eesti konkurentsivõime tõstmisel, hõlmab mh ökosüsteemi teenuste hindamismetoodika väljatöötamist.

Läänemere tegevuskava (2007) bioloogilise mitmekesisuse osa käsitleb elurikkuse kaitset merealadel. Tegevuskava seostub **Läänemere tegevuskava rakendamise plaaniga 2008–2011** (2008). Nende dokumentidega rakendatakse Eestis EL-i Läänemere strateegia põhimõtteid.

Transpordi arengukava 2006–2013 (2007) mõjutab looduskeskkonda otseselt ja kaudselt ning sisaldab mitmeid transpordi valdkonnas kehtivaid looduskaitse iseloomuga sihte ja meetmeid. **Eesti riiklik turismiarengukava aastateks 2007–2013** käsitleb mh loodusturismi.

Kultuuriministeeriumi valdkondlik arengukava "**Eesti ajaloolised looduslikud pühapaigad 2008-2012**", on suunatud väärtuslike maastike uurimisele, kaitsmisele ja taastamisele ning nendega seotud loodushariduse edendamisele.

Taastuvenergia tegevuskava aastani 2020 (2010) eesmärgid ja meetmed on tihedalt seotud ökosüsteemide kaitse ja kasutamisega ning kliimamuutuse ja selle negatiivse mõju vähendamise.

Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava (2011) eesmärgiks on loodusressursside jätkusuutlik kasutamine. See sisaldab eesmärke ja tegevusi, mis on otseselt seotud elurikkuse ning ökosüsteemide (ja nende teenuste) väärtustamise, kaitse ja taastamisega.

Lisa 2. Kaasatud ministriumid ja asjaomased asutused

Vabariigi Valitsus määras korraldusega nr 499 (11. detsember 2008) LAK-i koostamise eest vastutavaks ministriumiks Keskkonnaministriumi ning arengukava koostamises osalevateks ministriumideks Põllumajandusministriumi, Siseministriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministriumi, Haridus- ja Teadusministriumi, Kultuuriministriumi ning Rahandusministriumi. Samuti kaasati LAK-i koostamisse valitsusväliste organisatsioonide esindajaid, teadlasi jt asjast huvitatuid.

Arengukava koostamiseks moodustati ametkondadevaheline juhtgrupp, kuhu kuulusid spetsialistid eri institutsioonidest: Keskkonnaministriumi, Haridus- ja Teadusministriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministriumi, Põllumajandusministriumi ja Siseministriumi esindajad, lisaks valitsusväliste organisatsioonide esindajad, Teaduste Akadeemia, Põllumajandus-Kaubanduskoja, Eesti Linnade Liidu ning Eesti Maaomavalitsuste liidu esindajad (kokku 16 liiget). Juhtgrupp koordineeris tööruhmade tööd ja arengukava eelnõu koostamist.

LAK avalikustati osalusveebis osale.ee ajavahemikul 24. juulist kuni 25. augustini 2009. Lisaks saadeti arengukava ettepanekute esitamiseks LAK-i algversiooni (aastani 2035) eelnõu koostamise töögruppide juhtidele. Eelnõu saadeti kommenteerimiseks ka Eesti Põllumeeste Keskliidule ja Eestimaa Talupidajate Keskliidule, Eesti Looduseuurijate Seltsile, Erametsa Liidule ja Metsatööstuse Liidule. Erinevate temade osas konsulteeriti ekspertidega Eesti Maaülikoolist, Mullateaduse Seltsist, Eesti Jahimeeste Seltsist, Erametsa Liidust jm.

Looduskaitse arengukava lõppversiooni koostamisel osalesid aktiivselt vabäihenduste esindajad Eesti Keskkonnäihenduste Kojast, Eesti Looduskaitse Seltsist, Eesti Loodushoiu Keskusest, aga ka Tallinna Loomaaed, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ning Eesti Muinsuskaitse Selts.

Looduskaitse arengukava eelnõu tutvustati 27.03.2012 kuni 18.04.2012 avalikkusele osalusveebis www.osale.ee ning kooskõlastati teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu.